

Postavenie zákonodarného zboru v Litovskej republike

Jaroslav Mihálik

The aim of my thesis is to analyze the role and functioning of the parliament as the supreme legislative body of the country. As it is a case study I stress the development, the structure and constitutional framework of the Lithuanian parliament. Simultaneously I am trying to mention the relations between the legislative power and executive, especially the head of the state. Lithuanian parliament, Seimas, disposes a wide spectrum of powers and competences, therefore it is given a large part of this work. My thesis focuses on the political system of Lithuania that practically oscillates between parliamentarianism and semipresidentialism. The indivisible part creates the party system, its forms and the characteristics of the relevant political parties that are represented in parliament, respectively the parties that have established as the regular political powers on Lithuanian political scene.

The main goal of the thesis is the characteristics of the role and functioning of the parliament after the transformation period of the political system in the country similar to Slovakia.

Keywords: Lithuanian Parliament, Semipresidentialism, Seimas, Political System, Political Parties

1. Historický vývoj a postavenie litovského parlamentu

1.1 Postavenie parlamentu v období Poľsko – litovskej únie

1.2 Budovanie štátnosti a nezávislosti a stranícky systém v období prvej Litovskej republiky

1.3 Od sovietskej okupácie po obnovenie nezávislosti

2. Seimas v ústavnom systéme Litvy

2.1 Vymedzenie postavenia parlamentu

2.2 Volebný systém

2.3 Vzťahy medzi parlamentom a prezidentom

2.4 Legislatívny proces prijímania zákonov

3. Stranícky systém Litvy a parlamentné voľby

3.1 Voľby do Seimas

3.1.1 Parlamentné voľby 1996 a 2000

3.1.2 Parlamentné voľby 2004

3.2 Politické strany

Záver

Príloha

Prehľad použitých značiek

Zoznam použitej literatúry

Úvod

Litovský politický systém prechádzal významným a zaujímavým vývojom nielen z hľadiska historického, ale stal sa aj vďačným objektom skúmania pre politológov. Práve otázka postavenia zákonodarného zboru v Litve (Seimas) ako legislatívneho orgánu poskytuje ucelený prehľad politického vývoja v krajine, nakoľko parlament disponuje širokými právomocami v oblasti zákonodarnej, kontrolnej a v neposlednom rade tiež kreačnej. Litovský Seimas je teda politickou inštitúciou, kde sa prerokávajú a prijímajú rozhodnutia, ktoré priamo vplývajú na občanov a zároveň je parlament určitým spojovníkom v rámci rozdelenia štátnej moci medzi viaceré orgány.

Seimas teda predstavuje zhromaždenie alebo priestor, kde sa stretávajú volení reprezentanti ľudu.

Na základe historického pozadia sa dá konštatovať, že Seimas bol najvyšším legislatívnym orgánom už počas existencie federácie dvoch štátov, Litvy a Poľska, neskôr v medzivojnovnej Litovskej republike a po páde železnej opony v súčasnej Litovskej republike. K posilneniu práv parlamentného zboru došlo práve v období Poľsko – litovskej únie, keď sa kniežatská rada stala de facto nezávislou na osobe panovníka. Nasledovný vývoj a rozdelenie štátnej moci je poznačený nielen vnútropolitickými determinantmi, ale vo veľkej miere práve politickým vývojom na medzinárodnej úrovni. Tu treba uviesť, že počas sovietskej okupácie litovský parlament pôsobil len ako poručnícky orgán moskovského Kremľa. Až počas transformácie politického systému na začiatku deväťdesiatych rokov a po zrušení vedúcej úlohy Komunistickej strany Litvy sa dá hovoriť o politickom pluralizme a demokratickom zastúpení v parlamentnom zbore.

Štruktúrálna je práca členená do troch kapitol, kde sa pojednávajú hlavné aspekty vývoja a činnosti Seimu. Prvá časť obsahuje zmieňovaný historický vývoj a postavenie parlamentu od obdobia Poľsko-litovskej únie. Značný podiel prvej kapitoly je venovaný konkrétnym udalostiam, ktoré mali výrazný vplyv na profilovaní podoby litovského parlamentu ako ho poznáme dnes. Spomenuté sú tiež významné osobnosti, ktoré v daných obdobiach zohrali úlohu pri formovaní parlamentnej demokracie v Litve.

V rámci druhej kapitoly sa venujem ústavnému rozboru parlamentu, jeho politickým právomociam a kompetenciám, analyzujem tiež funkciu predsedu parlamentu a jeho pôsobnosť. V neposlednom rade v stručnosti definujem vzťahy medzi parlamentom a prezidentom, resp. vládou, teda pomery medzi mocou zákonodarnou a výkonnou.

Posledná kapitola je venovaná straníckemu systému a prehľadu parlamentných volieb od roku 1992. Nakoľko je v Litve viacero politických strán, ktoré od svojho vzniku pôsobia v parlamente, venujem časť kapitoly charakteristike kľúčových politických zoskupení.

Cieľom práce je poukázať nielen na vývoj a postavenie litovského zákonodarného zboru v rôznych etapách svojej existencie, ale tiež definovať jeho miesto a dôležitosť pre správne fungovanie politického systému v krajine podobnej Slovensku.

1. Historický vývoj a postavenie litovského parlamentu

Historický a ústavný vývoj Litvy sa úzko viaže s dejinami Poľska, ktoré boli sprevádzané vznikom federácie Rzeczpospolita¹ v 16. storočí.² Prijatím kresťanstva sa urýchlila feudalizácia spoločnosti a pokrsteným kniežatám bolo zaručené právo osobnej slobody, ale takisto privilégium neplatenia naturálnych dávok a zachovanie dedičnosti ich panstiev. Už v 15. storočí spravovala územie Litvy veľkokniežatská rada, ktorá sa pretransformovala z pôvodne poradného zboru na samostatný politický orgán nezávislý na osobe panovníka. Ten bol povinný rešpektovať rozhodnutia veľkokniežatskej rady, bez jej súhlasu nemohol vydávať zákony. Vzrast moci kniežat bol počiatkom vývojovej cesty k oslabeniu panovníckej moci a k šľachtickému štátu.³

¹ Ekvivalent anglického slova *Commonwealth*, resp. z latinského slova *respublica*.

² Pozri Dančák, B. (1999): *Pobaltí v transformaci : politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska*. Brno: Masarykova univerzita, s. 71

³ Pozri Švec, L., Macura, V., Štol, P. (1996): *Dějiny pobaltských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 68

1.1 Postavenie parlamentu v období Poľsko – litovskej únie

Uzatvorenie ľubľinskej únie v 16. storočí zavŕšilo dlhotrvajúci proces polonizácie litovskej šľachty. Poľská šľachta inšpirovala svoje litovské protivenstvo vyššou kultúrou a možnosťami širšieho politického uplatnenia. Rzeczpospolita bola teda vyústením dlhotrvajúcich sporov medzi šľachtami oboch národov a kompromisom pre stabilizáciu politickej situácie na úrovni federácie. Poľsko – litovskej únii vládol spoločne volený panovník, ale zároveň bol volený aj dvojkomorový snem.⁴ Spoločný snem pozostával z volených zástupcov a delegovaných senátorov a schádzal sa v pravidelných zasadaniach.⁵ V tejto spoločensko – politickej hierarchii si naďalej udržiavala svoju dominantnú úlohu šľachta. Súčasťou korunovačnej prísahy bola tiež zmluva „*pacta conventa*“⁶, prostredníctvom ktorej bol kráľ zaviazaný šľachte za svoju voľbu a menovanie a tým pádom bol nútený rešpektovať jej rozsiahle právomoci. Šľachta mala teda garantované práva, ktorými sa mohla v prípade ohrozenia brániť aj proti kráľovi a to legitímnym uzatvorením ozbrojenej aliancie odporu alebo konfederácie.⁷ Jedným z najdôležitejších nástrojov moci, ktorými šľachta v tej dobe disponovala, bola zásada jednomyselnosti, ktorú uplatňovala počas všetkých jednaní snemu. Týmto spôsobom si šľachta zaručila, že ani kráľ, ani iné politické zoskupenie nemohlo ohroziť spoločný záujem, či politické napredovanie. Dochádzalo k ostrým sporom medzi kráľom a šľachtou, čoby najvyšším rozhodovacím orgánom a teda bolo zrejmé, že Rzeczpospolita je hlboko ponorená v nejednote a je krajne nestabilná. Avšak toto spoločensko – politické usporiadanie disponovalo významným prvkom demokracie⁸ v období prevahy absolutistických foriem vládnutia v ostatných krajinách.

1.2 Budovanie štátnosti a nezávislosti a stranícky systém v období prvej Litovskej republiky

Na prelome 19. a 20. storočia sa v Litve, podobne ako v iných európskych krajinách, sformovalo niekoľko zásadných politických prúdov. Tie následne dávajú podobu novovzniknutým politickým stranám. Ako jeden z najsilnejších subjektov sa profilovala Sociálne - demokratická strana Litvy, ktorá vznikla roku 1905 na teritoriálnom základe.

⁴ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 73

⁵ Pozri Stone, D. (2001): *The Polish-Lithuanian State, 1386-1795*. Published by University of Washington Press, s. 62

⁶ Prvý krát zložil prísahu na *pacta conventa* poľský kráľ Henryk III. Walezý v roku 1573.

⁷ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 73

⁸ Obmedzená moc panovníka, volený snem, spoločné politické napredovanie, atď.

Predstavitelia strany hlásali federatívne súžitie Litovcov s ostatnými národmi západnej časti ruského impéria, prípadne kalkulovali so vznikom samostatnej republiky.⁹ K sociálnym demokratom sa neskôr pridali aj poľskí socialisti z Litvy, keďže nosnou témou bolo vtedy presadzovanie autonómie Litvy v demokratickom Rusku. Zájmy radikálnejšieho roľníctva predstavovala Litovská ľudová strana (v roku 1914 premenovaná na Litovskú národne socialistickú demokratickú stranu). Klerikálny smer sa rozštiepil na konzervatívnu programovo anacionálnu stranu vilénskeho biskupa Roppa a Litovskú kresťansko demokratickú stranu okolo listu Žemaitický a litovský obzor, ktorej začiatky spadajú do deväťdesiatych rokov 19. storočia.¹⁰ Tretím zásadným prúdom sa stal v rámci ľudovcov Poľnohospodársky zväz. Dôležitým krokom k vyhláseniu nezávislosti počas 1. svetovej vojny a tiež postupnému prevzatiu správy nad vlastným územím znamenalo zostavenie Taryby.¹¹ V dňoch 18. – 23. septembra 1917 sa vo Vilniuse zišlo 214 zástupcov z 33 litovských krajov, aby si zvolili 20 – člennú Litovskú radu, ktorá mala podľa nemeckých predstáv fungovať ako nezáväzný poradný orgán, ale litovskí predstavitelia odmietli tento štatút bojom za konštitutívny základ organizácie budúceho litovského štátu. Predseda Taryby Antanas Smetona¹² predniesol 13. novembra 1917 v Berlíne prejav, v ktorom predstavil podobu litovskej štátnosti. O niekoľko mesiacov bola vyhlásená nezávislosť Litvy s hlavným mestom Vilnius.¹³

Vnútropolitické pomery usmerňoval základný zákon – Ústava, ktorá bola prijatá v roku 1922 a podľa nej sa výkonná moc delila medzi prezidenta, ktorý bol volený na tri roky 70 – členným parlamentom a vládou. Parlament bol volený ako jednokomorový univerzálnym hlasovaním a pri voľbe bol použitý proporčný systém.¹⁴ Reprezentanti ľudu boli volení na tri roky a po svojom zvolení ďalej volili prezidenta republiky. Členovia parlamentu mali právo odvolávať prezidenta hlasovaním 2/3 väčšinou a prostredníctvom impeachmentu. Prezident mal na oplátku právo vysloviť parlamentu nedôveru, čím ale zároveň riskoval svoje opätovné nezvolenie. Hoci prezident menoval premiéra, vládny kabinet sa zodpovedal parlamentu (Seimas) a v skutočnosti mu bol úplne podriadený. Navyše, prezident nemal žiadnu skutočnú

⁹ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 79

¹⁰ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 148

¹¹ *Lietuvos Taryba* – Litovská rada

¹² Antanas Smetona – litovský politik, dňa 4. apríla 1919 zvolený za prvého prezidenta Litvy. Po vojenskom prevrate v roku 1926 sa opäť stal prezidentom a v tejto funkcii zostal aj v rokoch 1931 až 1940. Od roku 1929 bol v postavení diktátora. Odmietol sa podieľať na nemecko – sovietskom útoku proti Poľsku a bol zástancom ozbrojenej obrany proti Sovietskemu zväzu. Kvôli svojmu presvedčeniu a odporu sa dostal do konfliktu s vládou a odovzdal svoje právomoci ministerskému predsedovi, ktorý sa následne vyhlásil za prezidenta. Smetona dožil v exile.

¹³ Stalo sa tak vyhlásením Litovskej republiky 16. februára 1918.

¹⁴ Pozri Lane, T.: *Lithuania (2002): Stepping westward Routledge*. London, s. 19

právomoc bez odobrenia kabinetom. Ako by sa dalo očakávať, skutočne demokratická Ústava zaručovala občianske práva a osobné slobody, ale predsa zostali určité obmedzenia pre tlač a úrady. Bola to hlavne reakcia na zvýšenú aktivitu komunistov v regióne. Politické rozhodovanie a zostavovanie vlád spadalo do kompetencie parlamentných zástupcov politických strán.

V tomto medzivojnovom období bol demokratický vývoj Litvy do určitej miery poznačený medzinárodnou situáciou a trvajúcimi konfliktmi s Poľskom, pozostávajúce z minulosti. Po voľbách v roku 1926¹⁵ sa k moci dostala koalícia národných socialistov a sociálnych demokratov, čiže nastal prielom v určovaní domácej i zahraničnej politiky. Nakoľko prišlo k uvoľneniu vnútropolitických pomerov, smerovanie vonkajšej politiky bolo určené podpísaním zmluvy o neútočení so Sovietskym zväzom. Nestabilná politická situácia v Litve umožnila zvýšenú aktivitu komunistom a vzrastajúcim tlakom opozičných kresťanských demokratov vytvorila ideálnu pozíciu pre štátny prevrat.¹⁶ V apríli 1928 bol parlament rozpustený, bola zavedená autoritatívna Ústava a podľa nej prezident vládol pomocou dekrétov.

Z hľadiska politického vývoja v medzivojnovom období sa počiatočné fázy nastolenia parlamentnej demokracie nedajú považovať za úspešné. Napriek všetkému boli položené základy súťaživých a multistraníckych systémov. V prípade Litvy sa jednalo o prijatie Ústavy z roku 1922 podľa vzoru belgickej Ústavy (1831) a weimarskej Ústavy. Tento ústavný rámec znamenal vytvorenie parlamentnej demokracie a charakterizujúcou črtou bola prílišná fragmentovanosť parlamentu a stranického spektra vôbec.¹⁷ Jedným z dôsledkov extrémneho štiepenia politických subjektov bolo vyústenie do nestabilného politického prostredia už od prvého obdobia samostatnosti. V rokoch 1918 – 1920 došlo k piatim vládnym krízam, ktoré boli zapríčinené rozpormi medzi koalíčnými stranami.¹⁸ Ústavy pobaltských republík neurčovali minimálny percentuálny zisk pre zastúpenie jednotlivých strán v parlamente.

Okrem dvoch hlavných súperiacich blokov sa do parlamentu dostávali malé strany a drobné zoskupenia, ktoré boli reprezentované zhruba 2, resp. 3 zástupcami. Za určitých podmienok a konštelácií mohli zohrávať svoju úlohu pri dôležitých otázkach, ako napríklad o vzniku či páde vlády. Vďaka tomu mohli presadzovať svoje egoistické stranícke a lokálne

---

¹⁵ Pozri Príloha: Tabuľka č.1

¹⁶ Puč bol realizovaný v Kaunase (dočasné hlavné mesto) v noci z 16. na 17. decembra 1926. Po odstúpení prezidenta sa A. Smetona stal novým prezidentom a keďže sa podieľal na vzniku Litvy, bol dobre prijímaný vo vojenských kruhoch.

¹⁷ Pozri Hloušek, V. (2002): *Stranícké systémy pobaltských štátů v první fázi demokratické politiky*. In: *Středoevropské politické studie*, číslo 1, ročník IV, s. 4

¹⁸ Pozri Krupavičius, A.: *The Post-communist Transition and Institutionalization of Lithuania's Parties*. In: *Political Studies*, roč. 46, č. 3, s. 465.

záujmy a často klásť premrštené požiadavky, na ktorých splnení záviseli funkčnosť a osud vlády vôbec.¹⁹ Obdobie rokov 1919 – 1926 bolo charakteristické súperením dvoch straníckych blokov.²⁰ Jednu doménu tvoril kresťansko – demokratický blok, spolupracujúci s hospodárskymi, družstevnými a kultúrnymi organizáciami a s kresťanskými demokratmi boli ideovo napojené aj dve stavovské strany – Zväz roľníctva a Robotnícka federácia.²¹ Kresťanskí demokrati so svojimi spojencami obsadzovali kľúčové posty v politickom systéme, vrátane predsedu vlád a úradu prezidenta Litovskej republiky. Druhý stranícky blok nebol ideovo homogénny a opieral sa hlavne o Litovskú sociálne - demokratickú stranu a Litovskú roľnícku ľudovú stranu, ktorá mala aj početnú členskú základňu (33 000 členov v roku 1926) a ako jediná sa tak vyrovnala kresťanskému bloku (Kresťansko - demokratická strana mala v roku 1931 zhruba 28 000 členov).²² Relatívne veľmi silné postavenie mali v politike Litvy katolíckej strany, ako aj vplyv katolíckej cirkvi na verejný život. Táto spoločenská klíma utvárala predpoklady na konzervatívnejšiu atmosféru, kde politická kultúra nebola natoľko sekularizovaná ako v prípade Estónska či Lotyšska. Katolíckej strane si vytvorili v rámci straníckeho systému Katolícky blok, ktorý pozostával z viacerých politických zoskupení: Litovská kresťansko-demokratická strana, Zväz roľníctva a Zväz pracujúcich. Katolícky blok z hľadiska orientácie obsadil priestor politického stredu a spočiatku kooperoval s agrárnou centristickou Litovskou roľníckou ľudovou stranou v rámci koalíciej vlády. Tieto strany boli schopné vyjednávať kompromisy v ekonomickej a sociálnej oblasti, ale koalícia bola odsúdená k rozpadu kvôli nezhodám ohľadne postavenia katolíckej cirkvi v školstve a verejnom živote. Nacionalistická litovská pravica sa zlúčila v roku 1924 do Litovského zväzu nacionalistov na čele s A. Smetonom a A. Voldemarasom. Nacionalisti nemali širokú podporu obyvateľstva počas prvých rokov parlamentnej demokracie, význam získali až po štátnom prevrate v roku 1926. Na ľavej strane politického spektra pôsobila Litovská sociálne - demokratická strana, ktorá však neovplyvnila široké voličské spektrum kvôli svojej orientácii, keďže litovské obyvateľstvo bolo z väčšej časti agrárneho profilu, menej už bolo voličov z urbánneho prostredia.²³

V prvých fázach demokracie a období nezávislosti dominovali vládnej koalícii kresťanskí demokrati, avšak ich politika neprispievala k rozvoju a etablovaníu parlamentarizmu. Stál za tým špecifický litovský problém, a síce korupcia vo verejných

---

¹⁹ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 184

²⁰ Pozri Príloha: Tabuľka č.2

²¹ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 183

²² Pozri Hloušek: *Stranícké systémy pobaltských států*, s. 4

²³ Pozri tamtiež, s. 4

úradoch, ktorá spôsobila obsadzovanie úradov podľa náklonnosti a príbuznosti k vlastnej strane. Korupcia v úradoch sa taktiež stala hlavnou volebnou témou parlamentných volieb v roku 1926 a znamenala porážku pre Kresťansko – demokratickú alianciu.²⁴

Všeobecným problémom litovskej parlamentnej demokracie bola okrem prílišnej fragmentovanosti stranického spektra taktiež situácia častej personalizácie politiky, ktorá vyústila k vzrastajúcej vyostrenosti vnútropolitických vzťahov v priebehu prvej polovice 20. storočia.²⁵ Ani počas Smetonovho autoritatívneho vládnutia nedošlo k úplnému zákazu činnosti politických strán, hoci ich vplyv na politickej scéne bol zanedbateľný. Hlavná moc bola sústredená v rukách Smetonových nacionalistov, ale vo vláde boli stále prítomní predstavitelia kresťansko – demokratického bloku. Korupčné aféry, presadzovanie úzkych stranických záujmov na úkor celoštátneho celku a spolitizovanie bežných legislatívnych záležitostí podlomili postavenie a dôveryhodnosť v očiach verejnosti. Kríza parlamentarizmu bola celoeurópskym javom.²⁶ Bezútešná situácia vyplývala z neexistencie zažitej tradície parlamentnej kultúry a absencie skúseností pohotovo, rýchlo a kolektívne rozhodovať v krátkom časovom úseku na problémy tej doby.²⁷ Tieto faktory boli určujúce pre vývoj a zároveň kolaps parlamentnej demokracie v prvej Litovskej republike.

1.3 Od sovietskej okupácie po obnovenie nezávislosti

Autoritatívne režimy boli konzervatívnou reakciou nielen na silnejúci komunistický totalitarizmus v ZSSR, ale zároveň reagovali proti domácim fašistickým hnutiam a prívržencom Hitlera. Obmedzenie občianskych slobôd sa dotklo hlavne menších, ktoré stratili možnosť vyjadrovať svoje potreby a záležitosti na pôde parlamentu.

Celkom zásadným spôsobom sa o ďalší politický, ale aj sociálny život a vývoj v Litve podpísala zmluva o neútočení z roku 1939 medzi Zväzom sovietskych socialistických republík a Nemeckou ríšou, ku ktorej bol priložený tajný protokol vymedzujúci sféry vplyvu v oblasti východnej Európy.²⁸ Na základe dohody pripadla Litva pod nemeckú správu, o mesiac neskôr sa Nemecko zrieklo Litvy v prospech ZSSR. Sovietsi zahájili okupáciu

---

²⁴ Pozri Vardys, V. S.: *Die Entwicklung der Republik Litauen*. In: Meissner B. (ed.): *Die Baltische Nationen. Estland, Lettland, Litauen*. Köln: Markus Verlag, s. 76

²⁵ Pozri Krupavičius: *The Post-communist*, s. 467.

²⁶ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 186

²⁷ Charakteristickými negatívnymi javmi tejto doby bola najmä hospodárska kríza a zhoršená medzinárodná situácia spôsobená nástupom nacizmu v prvej polovici tridsiatych rokov, kvôli čomu časť politických predstaviteľov hľadala východisko v nastolení autoritatívnych režimov podľa zahraničných vzorov.

²⁸ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 83

pobaltských republík na základe tzv. dohodových zmlúv o vojenskej spolupráci, ktoré však pre vyhlásenie neutrality tieto krajiny odmietali. Litva podpísala takúto dohodu 10. októbra 1939 a znamenala prvý krok k zavedeniu totalitného režimu podľa sovietskeho vzoru. ZSSR cielene smerovalo k pričleneniu Litvy do svojho impéria. Ako argument použili obvinenie z provokácie litovských predstaviteľov voči ZSSR. Na základe nového ultimáta bolo požadované vytvorenie prosovietskej vlády a súhlas s prísunom ďalších vojsk.

V dňoch 14. a 15. júna sa konali presne podľa scenára typické sovietske parlamentné voľby s naprogramovanou voľbou jedinej kandidátky a povinnou účasťou.²⁹ Časový interval príprav volieb spojené aj s volebnou kampaňou trvali nie viac ako pár dní. Volebné platformy ľudových frontov deklarovali socialistické zmeny, o pripojení k Sovietskemu zväzu však mlčali. Parlamentným voľbám však predchádzali vlny zastrasovania, prenasledovania, zatýkania a čistiek v správnom aparáte a samospráve, hlavne na potlačenie nekomunistických aktivít. Napriek týmto reštrikciám sa na kandidátky dostalo mnoho nezávislých kandidátov, ale metódy nátlaku, ktoré boli použité v predvolebnom období dokázali niektorých presvedčiť o vzdaní sa kandidatúry pre nastávajúce voľby. Zvyšok bol vyškrtnutý až volebnými komisiami, ktoré vyhlásili, že v každom volebnom obvode môže kandidovať len jeden kandidát. Seimas bol obklúčený tankami, interiéry parlamentu plné sovietskych vojakov. Kontrola účasti pri voľbách bola zaistená jednak vyhlásením, že voľby sú povinné a takisto potvrdením pomocou pečiatky v občianskom preukaze. Oficiálne výsledky volieb boli v duchu sovietskej volebnej štatistiky – kandidáti z ľudových frontov získali v Litve 99,2 % všetkých hlasov.³⁰ Neúčasť pobaltských voličov³¹ nemohla na zmanipulovaných voľbách nič zmeniť, pretože deväťdesiatpercentný zisk všetkých hlasov bol vopred určený, na mnohých miestach sa stalo, že za miestnych občanov volili vojaci sovietskych posádok. Po konaní zmanipulovaných parlamentných volieb požiadali noví poslanci 21. júna 1940 o pripojení k Sovietskemu zväzu. Za zväzovú republiku bola Litva vyhlásená 3. augusta 1940. Anexia Litvy Sovietskym zväzom znamenala neúprosnú likvidáciu politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych inštitúcií vybudovaných počas obdobia nezávislosti v medzivojnovnej Litve.³² Pomerne hladká a veľmi rýchla likvidácia nezávislosti Litvy a zvyšných dvoch pobaltských republík ukázala v plnej nahote slabosť autoritatívnych režimov, ktorých predstavitelia pri prevratoch argumentovali nutnosťou koncentrácie síl proti vnútornému

---

²⁹ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 220

³⁰ Tamtiež, s. 222

³¹ V Litve bola skutočná účasť medzi 18 – 32 %.

³² Pozri Lane: *Lithuania: Stepping westward*, s. 49

nebezpečenstvu.³³ Kruh sovietskej politiky sa pomaly uzavrel a pobaltské štáty na 50 rokov takpovediac zmizli z mapy Európy. S príchodom Červenej armády obnovili svoju činnosť miestne komunistické strany, aby pod taktovkou Moskvy riadili politický život nasledujúcich 4 a pol desaťročí. V roku 1944 bolo pri ÚV KSSZ zriadené o.i. litovské bureau podliehajúce Michailovi Suslovovi. Fungovalo ako kontrolný a plánovací orgán moskovského centra pre soviétizáciu Pobaltia až do roku 1948.

Viac než štyridsaťročné obdobie sovietskej nadvlády by sa podľa historika Luboša Šveca dalo rozdeliť do troch časových úsekov. Prvý je charakteristický násilnou integráciou pobaltských republík do sovietskeho impéria. Súčasťou týchto procesov sa stali rozsiahle represálie proti miestnemu obyvateľstvu, boj proti partizánskym skupinám, popravy a masové deportácie. Ďalšia etapa priniesla určité uvoľnenie politického napätia a centrálného riadenia ekonomiky. Tretia etapa, spojená s nástupom Leonida Brežneva do funkcie generálneho tajomníka, priniesla utuženie centrálnych zásahov a behom sedemdesiatych rokov zosilnenie rusifikačných procesov. Štátny emancipačný proces pobaltských krajín podľa vedeckého pracovníka Historického ústavu AV ČR Luboša Šveca prebiehal v rokoch 1986 – 1991 v nasledovných troch fázach:³⁴

- 1) 1986 – jeseň 1988. Toto obdobie je charakteristické kritikou brežnevovského systému, vznikom ekologických aktivít a občianskych iniciatív, oživením politického života, revitalizáciou národného povedomia. Politické diskusie ešte stále viac - menej nevybočovali z rámca reformného komunizmu a podpory Gorbačovovej perestrojky. Koniec tejto fázy by sa dal zhrnúť do podstatného kroku, a síce odstránenie neostalinského vedenia v štruktúrach komunistických strán, presadením zástupcov z radov reformných komunistov a založením ľudových frontov čoby masových hnutí na zviditeľnenie a podporu Gorbačovovej reformy sovietskej spoločnosti.
- 2) Jeseň 1988 – jar 1990. Obdobie, ktoré sa nieslo v duchu volebných víťazstiev ľudových frontov a ich úspešného „pochodu“ úradmi a inštitúciami. Nasledovalo odstránenie mocenského monopolu komunistickej strany Litvy, demokratizácia a presadzovanie ekonomických reforiem – v tejto oblasti Pobaltie prebehlo perestrojku.

---

³³ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 219

³⁴ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 255

- 3) Obdobie jar 1990 – august 1991. Charakterizované ako etapa obnovenia nezávislosti v pobaltských republikách. Najradikálnejšie sa presadila práve Litva, ktorej najvyšší soviety vyhlásil už v marci 1990 nezávislosť a nadobudnutie plnej štátnej suverenity.³⁵

Opätovné získanie štátnej suverenity bolo sprevádzané dramatickými okolnosťami najmä čo sa Gorbačovovej prestavby³⁶ vedenej zhora týka. Všeľudové hnutia, ktoré predstavovali hlavné demokratizačné prúdy vznikli v roku 1988 vo všetkých troch pobaltských štátoch. V Litve sa sformovala iniciatívna skupina Litovského prestavbového hnutia³⁷ už 3. mája, k samotnému založeniu došlo na zakladajúcom zjazde 22. – 23. októbra 1988.³⁸ Na druhom zjazde došlo k zmenu názvu organizácie – Litovský Sajūdis a v rámci tohto všeľudového hnutia sa prezentovali okrem občianskych aktivistov z radov inteligencie tiež niektorí reformne orientovaní komunisti, ktorí pomaly ale isto získavali prevahu v štruktúrach komunistickej strany a boli naklonení myšlienke národného obrodovania. Od roku 1988 takisto prišlo k postupnému obnoveniu činnosti predvojnových politických strán, aktivizovali sa strany sociálnej demokracie, kresťanskej demokracie a agrárne strany alebo tiež vznikali nové: radikálne nacionálne s jadrom z radov disentu, ktoré si vytýčili za cieľ plné obnovenie štátnej suverenity. V procese demokratizácie vzrástol význam autonómnych legislatívnych orgánov – Sovietsy sa postupne premieňali na skutočné najvyššie legislatívne orgány, teda parlamenty.

Prielom v doterajšom vývoji litovskej politickej scény znamenali marcové voľby v roku 1989 do Najvyššieho soviety ZSSR, ktoré po prvý krát umožnili podľa Gorbačovovej reformy postaviť niekoľko kandidátok. Priniesli úspech ľudovým frontom, ktoré presvedčivo zvíťazili nielen v Litve, ale v celom Pobaltí. Hlavne Sajūdis, na ktorého kandidátke boli individuálne aj komunisti, uštedril veľkú porážku Komunistickej strane Litvy a získal 36 mandátov z 42. Táto porážka znamenala zvýšený tlak na Komunistickú stranu, ktorá sa pod vedením reformného predsedu Algirdasa Brazauskasa³⁹ odtrhla od KSSZ a došlo tiež k zrušeniu vedúcej úlohy komunistickej strany zakotvené v Ústave. Po vzniku pluralitného politického prostredia a po konaní februárových volieb do Najvyššej rady Litvy v roku 1990

³⁵ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 255

³⁶ Perestrojka znamenala tiež rozvoj rôznych občianskych aktivít, ktoré sa v tej dobe orientovali predovšetkým na otázky ľudských práv. K ich dodržiavaniu sa totalitné režimy zaviazali medzinárodnými zmluvami, ale napriek tomu sa nimi neriadili a permanentne boli porušované.

³⁷ Lietuvos Persitvarkymū Sajūdis.

³⁸ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 85

³⁹ Algirdas Brazauskas – prvý tajomník KSLi (1988-1990), predstaviteľ postkomunistickej Litovskej demokratickej strany práce, litovský prezident (1993-1998). Jeho strana podporovala obnovenie nezávislosti a Brazauskas bol považovaný za reformného komunistu. Jeho návrat do politického života znamenal obsadenie postu predsedu vlády od roku 2001 do júna 2006, keď premiér Brazauskas odstúpil, pretože prezident vyslovil dvom ministrom z jeho strany *nedôveru a demisia znamenala koniec jeho aktívnej politickej kariéry*.

zvít'azila veľkou väčšinou kandidátka Sajūdisu, keď sa im podarilo získať 99 mandátov zo 141. Do parlamentu sa tiež dostalo 25 komunistov, ktorí sa vyslovovali za nezávislosť, 7 promoskovských komunistov a 5 nezávislých kandidátov.⁴⁰ Toto presvedčivé víťazstvo Sajūdisu predznamenal, že v parlamente by mala zasadať dvoj tretinová väčšina, čiže oprávnená na zmenu doterajšej sovietskej Ústavy. Lídrom novozvoleného parlamentu sa stal predstaviteľ víťazného hnutia Vytautas Landsbergis a bol stelesnením reprezentanta inej strany ako komunistickej.

Nový parlament vyhlásil 11. marca 1990 plnú nezávislosť Litvy, keď za hlasovalo 124 poslancov a 9 absentovalo; zrušil sovietsku Ústavu a obnovil predvojnovú Ústavu z roku 1938, aby tak vyjadril štátoprávnu kontinuitu vývoja. Najprv sa Najvyššia rada Litovskej sovietskej socialistickej republiky premenovala na Najvyššiu radu Litovskej republiky a prijala deklaráciu nezávislosti – Akt Najvyššej rady Litovskej republiky o obnovení nezávislosti litovského štátu.⁴¹

Vzhľadom k tomu, že Ústava z roku 1938 nezodpovedala moderným demokratickým ústavným a politickým princípom a aktuálnym potrebám Litvy, rozhodnutie o jej reaktivácii bolo len symbolické, pretože vzápätí bola platnosť a účinnosť tejto Ústavy pozastavená a nahradená dočasnou demokratickou, proti ktorej nehlasoval žiadny poslanec parlamentu.⁴² Dočasná Ústava sa výraznou mierou dištancovala od predchádzajúcej príslušnosti Litvy k Sovietskemu zväzu. Taktiež došlo k premenovaniu krajiny na Litovská republika a jej definovania ako suverénneho demokratického štátu vyjadrujúceho vôľu a záujmy litovského národa. Dočasná Ústava o.i. obsahovala dôležitý princíp demokracie – politický pluralizmus.

Z hľadiska budúcnosti boli udalosti z 11. marca 1990 kľúčovými, keďže sa v priebehu jedného dňa vykonalo niekoľko zásadných politických a ústavodarných rozhodnutí, ktoré Litve priniesli nezávislosť, suverenitu a nový ústavný systém. Na vyhlásenie nezávislosti a tým pádom aj vyjadrenie neposlušnosti voči Kremľu reagovala Moskva v duchu imperiálnej tradície. Všetky zákonné normy prijaté litovským parlamentom boli vyhlásené za neplatné a do Litvy boli vyslané špeciálne jednotky KGB a vojská k zaisteniu poriadku. Situácia sa vyhrotila natoľko, že bola zavedená hospodárska blokáda zo strany centrálnej moci. Absolútna závislosť na dodávkach energetických surovín a tiež neochota západných štátov

⁴⁰ Pozri Švec: *Dějiny pobaltských zemí*, s. 263

⁴¹ Tento dokument obsahoval zásadu integrity a nedeliteľnosti litovského územia, zásadu neplatnosti ústavnej jurisdikcie iných štátov v Litve a prehlásenie, že Akt Litovskej rady o nezávislosti zo dňa 16. februára 1918 a rezolúcia parlamentu O obnovení demokratického litovského štátu z 15. mája 1920 nikdy nestratili platnosť a tvoria ústavný základ litovskej štátnosti

⁴² Pozri Kubát, M. (2004): *Politické a ústavné systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, s. 179

uznať nezávislosť Litvy donútila jej zákonodarcov k prijatiu rozhodnutia o 100 dennom moratóriu, ktorý pozdržal platnosť vyhlásenia suverenity. Tento akt umožnil zrušenie hospodárskej izolácie Litvy, ale neznamenal rešpektovanie slobodnej vôle jej občanov zo strany Kremľa. Naopak, na územie Litvy boli vyslané jednotky ministerstva vnútra špeciálneho určenia - OMON, ktoré zaútočili na demonštrujúce obyvateľstvo. Dva dni predtým sa Gorbačov pokúsil presvedčiť litovských poslancov k poslušnosti zaslaním ultimatívneho listu, v ktorom vyzýval k obnoveniu sovietskeho právneho poriadku.⁴³

Po úpadku mocenského vplyvu Gorbačovova došlo medzi Litvou a Sovietskym zväzom k podpísaniu zmluvy o uznaní nezávislosti v roku 1991. Podpísaniu tejto zmluvy však predchádzalo referendum, v ktorom sa obyvatelia Litvy vyslovili pre vystúpenie zo Sovietskeho zväzu.⁴⁴ Obdobie transformácie a upevňovania demokracie po definitívnom uznaní štátnej suverenity bolo sprevádzané sústredenou prítomnosťou ruských vojenských jednotiek v krajine a táto skutočnosť ovplyvňovala atmosféru a funkčnosť politického systému vôbec. Pod vedením Algirdasa Brazauskasa litovskí reformní komunisti dospeli k rozhodnutiu o nevyhnutnosti oslobodenia sa od celozväzovej Komunistickej strany Sovietskeho zväzu a zameranie svojej činnosti na pôsobenie samotnej Komunistickej strany Litvy. V tomto duchu sa nieslo aj zásadné hlasovanie o ústavnej zmene z roku 1989, na základe ktorého litovskí zákonodarcovia drvivou väčšinou zrušili článok 6 Ústavy, ktorý zabezpečoval vedúcu úlohu komunistickej strany v spoločnosti. Oponujúce, systémovo, ale aj štrukturálne konzervatívne krídlo však naďalej zotrvalo na pozícii stálej spolupráce s moskovským centrom.

Fakt, že vytvorenie pluralitného politického prostredia sa stalo predpokladom pre slobodnú a rovnú súťaž rôznych politických subjektov spôsobil, že v Litve a jej politickom portfóliu sa začali pred voľbami do Najvyššej rady Litovskej republiky formovať rôzne politické zoskupenia. Voľby v roku 1990 boli konané ešte podľa starého sovietskeho modelu, ale s podstatným rozdielom, že po prvom kole čoskoro nasledovalo kolo druhé. Jednalo sa teda o dvojkolové voľby, kde poslanci súperili o poslanecké kreslá v jednomandátových volebných obvodoch. Minimálne kvórum stanovené pre získanie mandátu bola 50 percentná podpora všetkých platných hlasov pri 50 percentnej volebnej účasti oprávnených voličov. Keďže sa jednalo o dvojkolové voľby, prebiehali teda vo viacerých fázach. Prvé kolo prebehlo 24. februára a druhé v dňoch 4., 7. - 8. a 10. marca 1990. Konečná účasť voličov na

⁴³ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 86

⁴⁴ Referendum sa konalo 9. februára 1991 a jeho výsledok bol nasledujúci: pri účasti 84% oprávnených voličov odpovedalo 90% zúčastnených kladne na otázku: *Súhlasíš s tým, aby bol litovský štát nezávislou, demokratickou republikou?*

voľbách presiahla 75 percent, avšak vzhľadom k tomu, že aj po dvoch kolách ostalo niekoľko poslaneckých kresiel neprerozdelených, museli sa 8. marca konať doplňujúce voľby s novými kandidátmi. Voliči mali tak po dlhých rokoch priestor a pestrú paletu kandidátov na reprezentovanie svojich záujmov.

Politológ Břetislav Dančák z analýzy výsledkov volieb a ich priebehu konštatuje, že „hlavná deliaca línia bežala medzi subjektmi podporujúcimi nezávislosť Litvy (na prvom mieste Sajūdis) a odporcami nezávislosti (predovšetkým KSSZ), ktorí boli podporovaní v prvom rade ruskými kolonizátormi a čiastočne tiež litovskými Poliakmi, čo malo pre túto národnostnú menšinu negatívne konsekvencie.“⁴⁵ Podľa jeho konštatovania ďalej vyplýva, že voliči boli polarizovaní a sústredení okolo troch subjektov a vznikali tiež bloky sympatizantov. Osud a úspešnosť nekomunistických politických strán v období znovu nastolenia nezávislosti bol úplne závislý od podpory Sajūdisu.⁴⁶ Tento dočasný a provizórny ústavný poriadok si vyžiadal zrýchlené požiadavky na prípravu zákonných noriem. Prvý vypracovaný variant Ústavy bol pred komisiu⁴⁷ najvyššej rady pre prípravu Ústavy predložený už 31. marca 1992. Nosnou úlohou budúcej Ústavy bolo reflektovať potrebu obnovenia inštitúcie prezidentského úradu a taktiež mala ujasniť, aký charakter bude mať demokratický režim v Litve.⁴⁸

Úzka previazanosť funkcie prezidenta a litovského ústavného systému spôsobila, že nastali nezhody medzi určením postavenia jednotlivých inštitúcií štátnej moci. Konfliktnou líniou sa stala predovšetkým miera kompetencií, ktorými by mala budúca hlava štátu disponovať vo vzťahu k ďalším zložkám štátnej moci. Spor sa vyostřil natoľko, že začiatkom roku 1992 bol zákonodarný zbor rozdelený na dva tábory:⁴⁹

1. zástancovia silného prezidenta a tzv. prezidentského režimu – bola to hlavne skupina okolo predsedu Najvyššej rady a pravdepodobného uchádzača o funkciu prezidenta Vytautasa Landsbergisa⁵⁰

⁴⁵ Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 88

⁴⁶ Tamtiež, s. 88

⁴⁷ K príprave novej ústavy bola zriadená špeciálna Ústavná komisia parlamentu.

⁴⁸ Pozri Kubát: *Politické a ústavní systémy*, s. 180

⁴⁹ Pozície oboch variantov boli natoľko vyrovnané, že vo vnútropolitickej situácii by nebolo možné dosiahnuť zhodu, preto najvhodnejším možným riešením bolo usporiadanie referenda. Výsledok plebiscitu neumožnil presadenie systému silného prezidenta a konečná podoba Ústavy sa stala kompromisom medzi oboma koncepciami.

⁵⁰ Vytautas Landsbergis – jeden zo zakladateľov reformného hnutia Sajūdis. Stal sa prvým predsedom Národnej rady po obnovení nezávislosti. Landsbergis disponoval dvojakými ústavnými právomocami: ako hlava štátu a ako predseda parlamentu. Vo svojej funkcii zotrval od marca 1990 do novembra 1992. V roku 1993 založil stranu Vlastenecký zväz a vo volebnom období 1996 – 2000 sa opätovne stal predsedom parlamentu. Momentálne pôsobí ako europoslanec v Európskom parlamente.

2. zástancovia parlamentnej demokracie – priaznivci parlamentného režimu, konkrétne parlamentno-kabinetného modelu.

Keďže prijatie novej demokratickej Ústavy malo prebiehať formou referenda, malá účasť voličov mohla tento proces ohroziť, z čoho vznikla obava medzi politikmi z neprijatia Ústavy. Kvôli zachovaniu šance na prijatie Ústavy sa rozhodlo, že hlasovanie o novom projekte Ústavy sa spojí s dátum konania predčasných volieb do zákonodarného zboru. Najvyššia rada teda prijala ustanovenie o konaní parlamentných volieb na 18. mája 1992, čím bol zároveň určený dátum konania referenda o Ústave. Toho sa zúčastnilo viac ako 75 % oprávnených voličov, za prijatie novej Ústavy sa vyjadrilo tiež viac ako 75 % hlasujúcich, z čoho vyplýva, že Ústava bola prijatá na základe hlasovania v referende 56,76 percentnou väčšinou všetkých oprávnených voličov.⁵¹ Predseda Najvyššej rady Vytautas Landsbergis podpísal novú Ústavu 6. novembra 1992 spoločne so sprievodným zákonom a týmto vstúpila do platnosti. Súčasťou Ústavy sa stali ďalšie dva dôležité dokumenty: Ústavný zákon O Litovskom štáte⁵² z 11. februára 1991, ktorý obsahuje dva články a odvoláva sa na výsledky ľudového hlasovania, v ktorom sa viac ako tri štvrtiny voličov vyslovili pre nezávislosť Litvy. Druhým sprievodným dokumentom Ústavy je akt O nevstupovaní Litovskej republiky do post sovietskych východných aliancií z 8. mája 1992. V tomto dokumente je výslovne zakotvené, že žiadne vojenské základne alebo vojenské jednotky Ruska, Spoločenstva nezávislých štátov alebo jeho členských krajín nesmú byť rozmiestnené na území Litovskej republiky.⁵³

2. Seimas v ústavnom systéme Litvy

2.1 Vymedzenie postavenia parlamentu

Prijatie novej demokratickej Ústavy⁵⁴ v roku 1992 definovalo litovský štát ako nezávislú a demokratickú krajinu. Litovský štát by mal byť podľa Ústavy suverénny a jeho suverenitu

---

⁵¹ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 89

⁵² Tento zákon v druhom článku vyžaduje, aby sa v prípade zmeny jeho prvého článku, ktorý stanovuje, že Litovský štát je nezávislou a demokratickou republikou, v plebiscite pre túto zmenu vyjadrili opäť minimálne tri štvrtiny všetkých oprávnených voličov.

⁵³ Pozri Constitution of the Republic of Lithuania, Publishing House of the Seimas, Vilnius 1993, s. 129 - 134

⁵⁴ Litovská ústava sa skladá z preambuly, štrnástich kapitol (vrátane ďalších záverečných ustanovení, ktoré nespádajú pod samostatné kapitoly) a 154 článkov. Kapitola 1 – Litovský štát, kapitola 2 – Človek a štát, kapitola 3 – Spoločnosť a štát, kapitola 4 – Národné hospodárstvo a práca, kapitola 5 – Seimas, kapitola 6 – prezident republiky, kapitola 7 – Vláda Litovskej republiky, kapitola 8 – Ústavný súd, kapitola 9 – Súd, kapitola 10 – Miestna správa a samospráva, kapitola 11 – Financie a štátny rozpočet, kapitola 12 – Štátna kontrola, kapitola 13 – Zahraničná politika a národná obrana, kapitola 14 – Zmena Ústavy.

by mali garantovať občania.⁵⁵ Nikto nemôže ohrozovať suverénnosť a práva jednotlivca a ak by došlo k ohrozeniu integrity krajiny, obmedzeniu jej nezávislosti, či ústavného poriadku, občan je povinný brániť zásady suverénnosti a nezávislosti vynaložením všetkých dostupných prostriedkov. Ako hovorí článok 4 Ústavy, občania by mali priamo ustanoviť zvrchovanú štátnu moc alebo si demokraticky zvoliť svojich zástupcov. V Litve je štátna moc rozdelená do troch zložiek: Seimas – moc zákonodarná, Prezident republiky a vláda – moc výkonná, Súdny zbor – moc súdna. Litovská Ústava je poznamenaná určitými faktormi, ako napríklad rýchlosť jej vytvorenia (predloženia návrhu), snahy o absolútne odmietnutie sovietskej a komunistickej minulosti, vôľa nadviazať na medzivojnové obdobie nezávislosti a politický kompromis vo veci definovania politického systému.

Ústava vytvára typ politického režimu, ktorý sa približuje poloprezidentskému spôsobu vládnutia. To znamená, že postavenie prezidenta republiky je oproti parlamentarizmu posilnené v takom rozsahu, že hlava štátu disponuje niektorými reálnymi mocenskými nástrojmi jednak v dôsledku priamo zakotvených kompetencií, ale aj v konkrétne definovaných vzťahoch medzi prezidentom a ostatnými zložkami štátnej moci.⁵⁶ Prezident republiky teda patrí čo do kompetencií a mocenského postavenia k silnejším prezidentom. Najvýraznejšie sa toto postavenie prejavuje v znení článku 92 Ústavy; úradujúca vládna garnitúra je povinná odstúpiť a opätovne žiadať zákonodarný zbor o vyjadrenie dôvery po prezidentských voľbách. Vláda je teda celkom závislá nielen na konštelácii parlamentnej väčšiny, ale takisto na voľbe hlavy štátu.⁵⁷ Ako bolo pojednávané v prvej kapitole, litovský politický systém je výsledkom kompromisu medzi dvoma koncepciami politických režimov na pôde Ústavnej komisie parlamentu.

Zákonodarnému zboru (Seimas) je v litovskej Ústave venovaná piata kapitola, ktorá vo svojom úvode konštatuje, že Seimas pozostáva zo zástupcov, resp. reprezentantov ľudu a jeho 141 členov je volených na štvorročné funkčné obdobie vo všeobecných, rovných a priamych voľbách v tajnom hlasovaní.⁵⁸ O spôsobe voľby členov parlamentu je pojednávané vo zvláštnom zákone z 9. júna 1992. Podľa Ústavy je pasívne volebné právo stanovené na vek 25 rokov a viac, kandidáti na poslancov musia mať trvalý pobyt na území Litvy⁵⁹ a nesmú byť prísahou viazaní k inému štátnemu celku. Poslanecký mandát je

⁵⁵ Z hľadiska najrozšírenejšej definície pojmu demokracia - vláda ľudu. Pozri Dahl, R. (1956): *A Preface to Democratic Theory*. University of Chicago Press, s. 2-4.

⁵⁶ Pozri Kubát: *Politické a ústavné systémy*, s. 182

⁵⁷ Prezident však týmto spôsobom nezískava neobmedzenú právomoc vzhľadom k forme vlády.

⁵⁸ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 90

⁵⁹ Ústava však na rozdiel od volebného zákona nešpecifikuje minimálnu dĺžku pobytu na litovskom území pre pasívne volebné právo. Podľa volebného zákona je minimálna dĺžka pobytu stanovená na tri roky a vek pre

nezlučiteľný s výkonom inej funkcie v ostatných štátnych inštitúciách alebo organizáciách, resp. v iných súkromných a komerčných firmách. Pasívnym volebným právom nedisponujú príslušníci ozbrojených síl a osoby právoplatne odsúdené na výkon trestu. Poslanci ale môžu zastávať funkcie ministerských predsedov a ministrov. Členovia zákonodarného zboru sú platení zo štátneho rozpočtu, Ústava je v rozpore s prijímaním iných príjmov okrem honorárov za autorské práva a iné duševné vlastníctvo. Litovský parlament je uznášaniaschopný pokiaľ boli zvolené minimálne tri pätiny jeho členov.

Funkčné obdobie parlamentu môže byť predčasne ukončené vo viacerých prípadoch, ktoré dáva Ústava do kompetencie vlády a hlavy štátu:

1. môže sa tak stať na základe rozhodnutia samotného zákonodarného zboru, ak sa tak uznesú poslanci a to trojpätinovou väčšinou.
2. môže sa tak stať v dôsledku rozpustenia parlamentu prezidentom republiky, pokiaľ parlament v priebehu 30 dní od predloženia vládneho prehlásenia novej vlády neprijme v tejto veci uznesenie, alebo pokiaľ do 60 dní od predloženia vládneho prehlásenia novej vlády s ním dvakrát po sebe nevysloví súhlas.
3. môže sa tak stať, ak prezident republiky rozpustí parlament na žiadosť vlády, ktorej parlament vyslovil nedôveru.⁶⁰

Predčasné ukončenie funkčného obdobia parlamentu musí byť sprevádzané vypísaním nových parlamentných volieb, avšak najneskôr do 3 mesiacov od odvolania parlamentu. Ústavné špecifikum však definuje, že rozpustenie zákonodarného zboru prezidentom je nemožné, ak hlave štátu zostáva do konca výkonu funkcie menej ako šesť mesiacov. Taktiež vo vzťahu k samotnému parlamentu platí pravidlo, že rozhodnutie o vypísaní predčasných volieb nemôže byť prijaté skôr ako po uplynutí najmenej šiestich mesiacov od konania predchádzajúcich predčasných parlamentných volieb. Funkčné obdobie poslancov a ich mandátov je spravidla ukončené v nasledujúcich prípadoch:

- ak mu vyprší poslanecký mandát alebo v prípade, ak Seimas zvolený v predčasných voľbách zvolá prvé zasadnutie;
- v prípade úmrtia poslanca;
- ak poslanec odstúpi;
- ak ho súd prehlási za zdravotne nespôsobilého ;
- keď ho Seimas zbaví funkcie prostredníctvom procesu impeachmentu;

---

uplatnenie pasívneho volebného práva je zákonom znížený na hranicu 21 rokov pri možnosti využívania aktívneho volebného práva od 18 rokov. Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 90

⁶⁰ Pozri Kubát: *Politické a ústavní systémy*, s. 183

- pokiaľ sú voľby do Seimu vyhlásené za neplatné alebo bol volebný zákon závažným spôsobom porušený;
- ak neprestane vykonávať zamestnanie, ktoré podľa Ústavy ohrozuje zásadu nezlučiteľnosti funkcií;
- v prípade straty litovského občianstva.

Parlament disponuje širokým spektrom kompetencií a ústavných právomocí, medzi ktoré sa na prvom mieste radí legislatívna činnosť. Z tohto hľadiska prináleží právo zákonodarnej iniciatívy poslancom, prezidentovi, vláde a v neposlednom rade občanom v minimálnom počte 50 000.⁶¹ Zákony sú potom schvaľované jednoduchou väčšinou hlasov, ale v prípade ústavných zákonov sa vyžaduje, aby tieto boli prijímané kvalifikovanou absolútnou väčšinou všetkých členov parlamentu. K zmene ústavného zákona je potrebné, aby za zmenu hlasovala 3/5 väčšina všetkých poslancov. Bežné zákony tiež môžu byť schvaľované aj prostredníctvom referenda, ktoré je vyhlásené na základe uznesenia parlamentu alebo na návrh aspoň 300 000 občanov. Schválený návrh zákona je podstúpený prezidentovi, ktorý návrh do 10 dní podpíše a vyhlási, alebo vráti tento parlamentu k opätovnému prerokovaniu. Prezidentské veto je suspenzívne, keďže parlament ho môže nadpolovičnou väčšinou odmietnuť.⁶² Po odmietnutí prezidentského veta parlamentom je lehota k podpísaniu a vyhláseniu zákona prezidentom stanovená na tri dni. Prezident sa k návrhu zákona nemusí vyjadriť, vtedy sa návrh zákona dostáva k predsedovi parlamentu, ktorý zákon podpisuje a vyhlasuje. Ak je návrh zákona prijatý prostredníctvom referenda, musí ho prezident podpísať a vyhlásiť do piatich dní.⁶³ Seimas v rámci svojich právomocí vyhlasuje konanie prezidentských volieb a vyjadruje dôveru premiérovi, ktorý je nominovaný prezidentom, a takisto jeho vláde; dohliada na činnosť a fungovanie vlády. Vo výnimočných prípadoch, napríklad pri závažnom porušení Ústavy a prísahy, spadá do kompetencie Seimu zbavenie funkcie prezidenta, predsedu a členov ústavného súdu, najvyššieho súdu, odvolacieho súdu a v neposlednom rade tiež poslancov.⁶⁴

Medzi ďalšie kompetencie parlamentného zboru patrí:

- posudzovanie a prijímanie zmien Ústavy;
- schvaľovanie zákonov;
- schvaľovanie štátneho rozpočtu a stanovenie daní a daňového systému;

⁶¹ Pozri Kubát: *Politické a ústavné systémy*, s. 183

⁶² Pokiaľ sa jedná o ústavný zákon, je možné prehlasovať prezidentské veto trojpäťtinovou väčšinou všetkých členov parlamentu.

⁶³ Jedná sa o priamu demokraciu – návrh zákona prijatý ľuďom.

⁶⁴ Pozri Constitution of the Republic of Lithuania, Publishing House of the Seimas, Vilnius 1993, s. 39-49.

- prijímanie uznesení referende;
- vyhlásenie prezidentských volieb;
- prijatie alebo nesúhlas s kandidátom na predsedu vlády navrhnutého prezidentom;
- na návrh vlády zriaďovať, resp. rušiť ministerstvá Litovskej republiky;
- ratifikovanie a vypovedanie medzinárodných zmlúv;
- účasť v procese kreovania vlády a vykonávanie politickej zodpovednosti vlády;⁶⁵
- výkon ústavnej zodpovednosti prezidenta republiky;
- menovanie sudcov Ústavného súdu a Najvyššieho súdu a ich predsedov;
- menovanie guvernéra centrálnej Litovskej banky⁶⁶ a štátneho kontrolóra;
- vyhlasovanie komunálnych volieb, stanovenie administratívneho členenia krajiny;
- vyhlásenie výnimočného stavu, stavu vojny a stavu všeobecnej mobilizácie;⁶⁷

Keďže je v Litve zavedený inštitút ombudsmana ako ochrancu ľudských práv, parlament menuje tzv. parlamentných kontrolórov, ktorí vykonávajú ombudsmanské funkcie.

Na samom čele parlamentu stojí jeho predseda, ktorý by mal byť protokolárne mužom číslo 2 v štáte, hneď po prezidentovi. Predseda parlamentu je volený samotným parlamentom na návrh minimálne 1/10 poslancov. Medzi kompetencie a právomoci predsedu parlamentu, ktoré podľa Ústavy vykonáva o.i. patrí:

- Riadi a usmerňuje činnosť parlamentu a reprezentuje Seimas.
- V rozsahu 10 dní od schválenia návrhu zákona parlamentom, podpisuje tento a ďalej podstupuje prezidentovi na podpis.
- Do 10 dní podpisuje rezolúcie Seimu a ostatné zákony prijaté Seimom.
- Vyhotovuje zápisnice z parlamentných rokovaní, rovnako aj rozhodnutia Rady Seimu.
- Dočasne zastupuje prezidenta republiky alebo je dočasne splnomocnený právomocami prezidenta podľa článku 89 Ústavy. Podľa tohto článku ide o nasledovné situácie: úmrtie prezidenta, zbavenie výkonu funkcie prostredníctvom procesu impeachmentu, ak Seimas rozhodne, že prezident nie je schopný vykonávať svoje povinnosti pre zdravotné problémy. V takýchto prípadoch prezidenta zastupuje predseda parlamentu, ktorý zároveň stráca svoje predsednícke právomoci, ktoré preberá podpredseda

⁶⁵ V tejto súvislosti parlament dohliada na činnosť a fungovanie vlády, vyjadruje dôveru premiérovi a ministrom.

⁶⁶ Na návrh prezidenta republiky na päťročné funkčné obdobie.

⁶⁷ Pozri Kubát: Politické a ústavní systémy, s. 183-184.

parlamentu. Parlament je ďalej povinný do 10 dní vyhlásiť nové prezidentské voľby, ktoré sa musia uskutočniť do dvoch mesiacov.

- Navrhuje a odvoláva kandidátov na posty podpredsedov parlamentu, sudcov Ústavného súdu, ombudsmanov a hlavného ombudsmana.⁶⁸

Parlament, podobne ako na Slovensku, pozostáva zo stálych výborov, ktoré tvoria členovia parlamentu a ich hlavnou úlohou je detailné prerokovanie návrhov zákonov a iných návrhov určených Ústavou. Výbory sú kreované počas prvého zasadnutia nového parlamentu a mali by pozostávať minimálne zo 7 poslancov. Ustanovené výbory si volia svojich predsedov a podpredsedov, ktorí musia byť schválení parlamentom. Rozsah kompetencií a právomocí, ako aj činnosť výborov sú zakotvené v stanovách Seimu. Podľa platných stanov parlamentu zo dňa 1. februára 1999 vzrástla dôležitosť a spektrum záujmov parlamentných výborov.

Medzi primárne právomoci výborov patrí:

- Prerokovanie návrhov zákonov, príprava záverov na posúdenie.
- Z vlastnej iniciatívy alebo nariadenia Seimu pripraviť návrhy zákonov tak, aby parlament mohol tieto čo najskôr prerokovať a vyhlásiť za platné.
- Posudzovať vládny program a podstúpiť posudky parlamentu.

Výbory zastúpené v litovskom parlamente: Výbor na ochranu životného prostredia, Výbor pre financie a rozpočet, Revízný výbor, Výbor pre hospodárstvo, Výbor pre európske záležitosti, Výbor pre rozvoj a informatizáciu spoločnosti, Výbor pre poľnohospodárstvo, Výbor národnej bezpečnosti a obrany, Výbor sociálnych vecí a práce, Výbor pre zdravotníctvo, Výbor pre vzdelávanie, vedu a kultúru, Výbor pre právne záležitosti, Výbor pre zahraničné záležitosti, Výbor pre ľudské práva, Výbor pre štátnu správu a samosprávu.

Seimas sa skladá taktiež z nestálych komisií (väčšinou vyšetrovacích) a poslaneckých klubov, ktoré sú tvorené minimálne 3 poslancami. Každoročne Seimas obvykle zasadá v dvoch pravidelných zasadaniach – jarnom a jesennom. Jarné zasadnutia by sa spravidla mali začínať 10. marca a končiť 30. júna. Na druhej strane, zimné zasadnutia parlamentu by sa mali konať od 10. septembra do 23. decembra. Seimas samozrejme po návrhu môže predĺžiť zasadacie obdobie. Výnimočné zasadania môže predseda parlamentu zvoliť na podnet aspoň 1/3 všetkých poslancov a v prípadoch daných Ústavou podnet vysiela prezident.⁶⁹

Prvé zasadnutie novozvoleného parlamentu zvoláva prezident republiky, ktoré sa musí konať do 15 dní od konania volieb. Z Ústavy vyplývajú možnosti zbavenia poslanca mandátu

⁶⁸ Pozri Kancelária Seimu Litovskej republiky, 2007 online verzia dokumentu: http://www3.lrs.lt/pls/inter/-w5_show?p_r=110&p_b=3800&p_k=1 (12.6.2007).

⁶⁹ Pozri tamtiež.

v prípade závažného porušenia Ústavy, porušenia poslaneckého sľubu alebo spáchania trestného činu.⁷⁰ V takýchto prípadoch sa rozhoduje 3/5 väčšinou všetkých poslancov.

Z hľadiska analýzy činnosti litovského parlamentu je zrejmé, že kľúčová úloha parlamentu sa prejavila hlavne v prvých rokoch po páde komunistického režimu a po prijatí novej Ústavy v roku 1992. V tom čase, teda do znovu nastolenia prezidentskej funkcie, mal práve predseda parlamentu obdobné právomoci, ktorými dnes disponuje hlava štátu. Parlament je nielen priestorom, kde sa návrhy zákonov prerokúvajú a schvaľujú, ale významným spôsobom sa podieľa na tvorbe nových právnych noriem a nariadení. V litovskom parlamente sa významným spôsobom odzrkadľuje zákonodarná iniciatíva poslancov, ktorí svoje právomoci náležite využívajú. Pre porovnanie, len v prvej polovici deväťdesiatych rokov predložili poslanci také množstvo legislatívnych návrhov, že výrazne predstihli návrhy zákonov, ktoré predkladala vláda k schváleniu.

2.2 Volebný systém

Litovský parlament je jednokomorový a poslanecké mandáty sú prerozdeľované na základe kombinovaného volebného systému.⁷¹ Z celkového počtu 141 je 71 miest rozdelených do jedno mandátových volebných obvodov, v ktorých sú poslanecké kreslá obsadzované na základe volebného systému jednoduchej väčšiny. Do roku 2000 volebný zákon určoval systém absolútnej väčšiny. Poslancom z jedno mandátových obvodov sa stal po prvom kole kandidát, ktorý bol podporený viac než 50 % zúčastnených voličov. Pokiaľ žiadny z kandidátov nedosiahol výsledok nadpolovičnej väčšiny zúčastnených voličov, postupovali do druhého kola dvaja kandidáti s najlepším umiestnením. Mandát získal ten, kto dostal väčšinu hlasov. Taktiež tu platí zásada, ktorá sa týka jedno mandátových obvodov, že právoplatným poslancom sa stáva kandidát, v ktorého obvode sa volieb zúčastnilo minimálne 40 % všetkých oprávnených voličov. Zvyšných 70 miest je rozdelených podľa proporčného kľúča kandidátkam politických subjektov v jednom viac mandátovom obvode, ktorý je tvorený územím Litvy. Týchto 70 poslancov nominujú politické strany.

V roku 1992 bola stanovená volebná kvóta pre ich vstup do parlamentu vo výške 4 %, avšak pre strany národnostných menšín sa táto klauzula nevzťahovala. O štatútoch strán národnostných menšín rozhodovala Ústredná volebná komisia. Po novelizácii volebného zákona museli v roku 1996 jednotlivé strany prekročiť volebný prah 5 % a volebné koalície 7

⁷⁰ Pozri Kubát: Politické a ústavné systémy, s. 184.

⁷¹ Pozri Bell, I. (2004): *Central and South-Eastern Europe*. Routledge, London, s. 397

%.⁷² V kompetencii Ústrednej volebnej komisie je taktiež rozdelenie Litvy na jedno mandátové obvody. V zákone je ukotvená zásada, že rozdiely v počtoch voličov medzi jednotlivými obvodmi sa môžu pohybovať v rozsahu maximálne 25 %. Z volebného zákona tiež vyplýva nielen podmienka vymedzujúca obvody z hľadiska kvantitatívneho, ale dôraz je kladený aj na teritoriálne aspekty, ktoré niektorí odborníci považujú za nedodržané pri voľbách v roku 1992; domnievajú sa, že počas týchto volieb dochádzalo zo strany volebnej komisie k zámernému vytváraniu obvodov, ktoré znevýhodňovali poľskú národnostnú menšinu.⁷³ Ako príklad sa uvádza problém rozdelenia niektorých administratívnych oblastí, ktoré boli zväčša obývané litovskými občanmi poľskej národnosti, takým spôsobom, aby vo vzniknutom volebnom obvode nedosiahli voličskú prevahu.⁷⁴

Volebný zákon určuje registráciu kandidátov pre parlamentné voľby najskôr 65 dní a najneskôr 35 dní pred dátum konania volieb. Súčasťou žiadosti o registráciu politických strán a nezávislých kandidátov je predloženie petície s podpismi minimálne tisíc občanov podporujúcich ich kandidatúru. V jedno mandátových obvodoch sa kandidát môže navrhnúť sám, avšak aj jeho registrácia musí byť podložená aspoň tisíc podpismi voličov z daného obvodu. Ďalšou podmienkou je zloženie finančnej kaucie vo výške jedného priemerného mesačného platu za každého kandidáta. Kaucia je vrátená tým stranám a nezávislým kandidátom, ktorým sa podarilo získať poslanecký mandát, ostatné vynaložené prostriedky sú poskytnuté do štátneho rozpočtu. Praktický priebeh volieb vyzerá nasledovne: každý volič dostane dva hlasovacie lístky. Jeden z nich obsahuje mená kandidátov v jedno mandátovom obvode, z ktorých jedného zvolí. Na druhom lístku sú názvy politických strán bez uvedenia konkrétnych mien potenciálnych poslancov.⁷⁵ Volebný zákon tiež umožňuje, aby tá istá osoba mohla kandidovať v jedno mandátovom obvode, ale aj v celoštátnom viac mandátovom obvode. Dĺžka volebnej kampane je stanovená na 30 dní, počas ktorých je uchádzačom o post poslanca zaistený bezplatný prístup do médií v dĺžke trvania stanovenej volebnou komisiou.⁷⁶ Voľby do litovského parlamentu by sa v regulérnom termíne mali konať nie skôr ako dva mesiace pred a nie neskôr ako mesiac po skončení štvorročného funkčného obdobia, pričom

⁷² Volebný zákon pre voľby do Seimas bol zmenený v júni 1996. Pozri Lithuania's political system: online verzia: <http://vingis.sc-uni.ktu.lt/rinkimai/polsist.htm> (12.6.2007).

⁷³ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 90-91

⁷⁴ Pozri Szostakowski, J.: Jak kształtowano okregi wyborcze? In Kurier Wilenski zo dňa 8.8.1992

⁷⁵ Volič teda priamo nevidí kandidátov politických strán na zozname. Má možnosť prezrieť si zoznam kandidujúcich osôb nominovaných politickými stranami v dennej tlači, prípadne na verejných tabuliach, v podstate však nemá šancu zmeniť alebo ovplyvniť zloženie alebo poradie kandidátov určených daným politickým subjektom alebo zoskupením.

⁷⁶ Pozri Szostakowski, J. (1992): Jak kształtowano okregi wyborcze? In: Kurier Wilenski zo dňa 8.8.1992.

k automatickému zániku mandátu predchádzajúcich poslancov dochádza zahájením prvého zasadania novozvoleného zákonodarného zboru.⁷⁷

2.3 Vzťahy medzi parlamentom a prezidentom

Úplne novým fenoménom v činnosti Seimu bol návrh 86 – člennej skupiny poslancov z roku 2003 o zbavení prezidentskej funkcie Rolandasa Paksasa, resp. zahájenie procesu exekúovania ústavnej zodpovednosti prezidenta republiky. Stalo sa tak, že prezident prvýkrát neúspešne čelil obvineniu z protiústavného konania. Konečné rozhodnutie v tejto veci musí byť odsúhlasené aspoň 3/5 väčšinou všetkých poslancov.⁷⁸

Skupina poslancov sa v tomto prípade opierala o viaceré články Ústavy⁷⁹ a prezident bol obvinený z hrubého porušenia Ústavy a ohrozovania národnej bezpečnosti štátu, nakoľko mal údajné kontakty s litovským podsvetím. Zvláštna vyšetrovacia komisia vo svojich záveroch uviedla, že existovala možnosť ohrozenia litovskej národnej bezpečnosti a následne tieto závery prijal parlament v rezolúcii. Prípacom sa zaoberal aj Ústavný súd, ktorý potvrdil protiprávnosť jednania prezidenta a to v kauze udelenia litovského štátneho občianstva ruskému podnikateľovi Jurijovi Borisovi, ktorý mal finančne ísť Paksasovu predvolebnú kampaň. V tejto súvislosti sa v správe od vyšetrovacej komisie uvádza, že prezident a podnikateľ mali naviazané úzke vzťahy, pričom obchodná činnosť J. Borisova bola spojená s čiernym obchodom vojenskej techniky do krajín podporujúcich terorizmus. Prezident R. Paksas bol teda parlamentom na základe rezolúcie zo dňa 6. apríla 2004 zbavený funkcie prezidenta.⁸⁰

Dôležitý faktor v politickom dianí Litvy zohráva skutočnosť, že Litva je považovaná za krajinu so semiprezidentským spôsobom vládnutia.⁸¹ Podľa Řihákovvej „je väčšina právomocí litovského prezidenta závislá na aktuálnom vzťahu prezidenta a parlamentnej väčšiny. Prezident musí v procese formovania vlády zohľadniť zloženie parlamentu, väčšina

⁷⁷ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 92.

⁷⁸ Pozri Kubát, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, s. 184-189

⁷⁹ Konkrétne išlo o tieto články Ústavy – článok 74, článok 86 odst. 2, článok 88 odst. 5 plus niekoľko článkov rokovacieho poriadku parlamentu.

⁸⁰ Pozri Kubát, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, s. 185

⁸¹ Analýze špecifickosti semiprezidentského systému v Litve sa podrobnejšie venuje Zuzana Řiháková, študentka magisterských študijných programov Politológia na Katedre politológie a Medzinárodné vzťahy na katedre Medzinárodných vzťahov a európskych štúdií, Fakulta sociálnych štúdií Masarykovej univerzity v Brne. Pozri Řiháková, Z.: *Prezident v politickém systému Litvy: oscilace mezi parlamentarismem a semiprezidencialismem*. In: *Středoevropské politické studie, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity*, roč. IX, č. 1, s. 28 - 55

jeho nariadení v otázkach zahraničnej politiky, obrany a bezpečnosti štátu podlieha kontrasignácii premiéra alebo príslušného ministra, veľká časť úradníkov môže byť prezidentom menovaná iba so súhlasom Seimu. Najväčší priestor je prezidentovi ponechaný pri uplatňovaní právomocí v zákonodarnom procese – legislatívnej iniciatíve a suspeznívneho veta, kde dochádza k priamemu stretu medzi prezidentom a Seimom.⁸² Keďže inštitút prezidenta v období sovietskej okupácie neexistoval (bol opätovne zavedený po obnovení nezávislosti), v deväťdesiatych rokoch sa viedli špekulácie o postavení prezidenta.

Silný prezident nebol referendum podporený, teda spočiatku prezidentský úrad nedisponoval právomocami, ktoré by zodpovedali semiprezidentskému systému. Z tohto hľadiska sa postavenie prezidenta menilo prevažne vplyvom osobnosti hlavy štátu. Pre porovnanie: prezident Algirdas Brazauskas počas rokov 1993 – 1996 nevyužil podporu svojej bývalej strany a prijal symbolické postavenie hlavy štátu. Brazauskas teda nevytvoril tradíciu silného prezidenta, aj keď mu bol daný veľký priestor pre tento politický krok. Na rozdiel od neho, prezident Valdas Adamkus nerešpektoval rozhodnutie Ústavného súdu z roku 1998, ktoré interpretovalo litovský politický systém ako parlamentný a nepodriadil svoje politické správanie Seimas, ale potvrdil svoj status nezávislého politického činiteľa. V rokoch 1999 – 2001 predstavoval Adamkus silnú osobnosť na politickej scéne, dokázal využiť vládne spory k posilneniu svojho postavenia a tým pádom vytvoril pre svoj úrad silné politické postavenie v porovnaní s jeho predchodcom. Politický systém Litvy je teda určovaný osobnosťou a politickými schopnosťami prezidenta, preto tento prakticky osciluje medzi parlamentarizmom a semiprezidencializmom.⁸³

2.4 Legislatívny proces prijímania zákonov

Keďže litovský parlament je jedinou zákonodarnou inštitúciou v krajine, disponuje kompetenciou, ale zároveň aj povinnosťou registrovať všetky platné návrhy zákonov a tiež sa nimi na svojich zasadaniach zaoberať. Ústava bližšie špecifikuje kto má právo zákonodarnej iniciatívy a takisto sú v tejto práci spomenuté jednotlivé subjekty a inštitúcie. Všetky návrhy zákonov predložené parlamentu by mali byť prijaté v Kancelárii Seimu, riadne označené a rozposlané všetkým poslancom. Kancelária takisto prijíma dodatky, konštatovania a ďalšie návrhy k predkladanému zákonu s uvedením, kto konkrétne zmeny navrhuje. Právne

⁸² Řiháková, Z.: Prezident v politickém systému Litvy: oscilace mezi parlamentarismem a semiprezidencialismem. In: Středoevropské politické studie, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, roč. IX, č. 1, s. 31

⁸³ Pozri tamtiež, s. 51-52.

oddelenie parlamentu musí prehodnotiť, či navrhovaný zákon je v súlade s už platnými zákonmi a tiež, či korešponduje s technickými pravidlami procesu rozhodovania. Samotný proces prijímania zákonov by sa dal rozdeliť do 4 etáp:

1. predloženie návrhu parlamentu;
2. posúdenie, pripomienkovanie a ďalšie návrhy výborov, ktorým bola analýza návrhu zákona pridelená;
3. stanovisko k navrhovanému zákonu, ktoré vypracuje Seimas;
4. prijatie návrhu zákona parlamentom.

Priebeh týchto procedúr môže byť v praxi iný. Počas predkladania návrhu zákona na parlamentnom zasadnutí by iniciátori návrhu mali objasniť svoje ciele a predmety navrhovaného zákona a zodpovedať prípadné otázky poslancov. Potom by mal Seimas rozhodnúť, či sa návrhom zákona bude zaoberať, alebo návrh odmietne s uvedením konkrétnych dôvodov. Pokiaľ návrh zákona prejde do ďalšej fázy, parlament stanoví hlavný výbor a pomocné výbory na detailné preskúmanie návrhu. Počas samotného rokovania o návrhu zákona na zasadnutí parlamentu prednesú výbory svoje stanoviská a závery a prerokujú sa dispozície navrhovaného zákona. Neskôr sa hlasuje o dodatkoch k návrhu a nakoniec parlament hlasuje o prijatí návrhu zákona spolu s dodatkami. Pri prijímaní zákona sa hlasuje aj o tom, či prijať celé znenie textu navrhovaného zákona. Ak bol návrh zákona úspešne prijatý a schválený v hlasovaní, predkladá sa prezidentovi na podpis. Prezident môže vrátiť návrh zákona na prerokovanie, ale parlament v konečnom dôsledku môže prezidentovo veto prehlasovať. Zákon je považovaný za platný uverejnením v Zbierke zákonov.⁸⁴

Z formálneho hľadiska sa dá teda konštatovať, že litovský parlament – Seimas – je politickou inštitúciou, ktorej sú zverené politické kompetencie so širokou pôsobnosťou. Seimas disponuje právomocami v zákonodarnej, kreačnej a v neposlednom rade kontrolnej oblasti, napriek tomu však v reálnom fungovaní politického systému a činnosti parlamentu nedochádza k harmónii v súčinnosti s ostatnými zložkami štátnej moci. Činnosť a schopnosti parlamentu sú do veľkej miery oslabené práve silnou fragmentovanosťou straníckeho spektra a tiež volatilitou jednotlivých poslancov.

---

⁸⁴ Pre grafickú verziu zákonodarného procesu pozri bližšie: <http://www3.lrs.lt/docs2/JPLSIDI.PDF>.

3. Stranícky systém Litvy a parlamentné voľby

Litovský politický systém významným spôsobom menil svoje podobenstvo a s tým súviselo aj kreovanie moderného stranického systému. Od roku 1986 začala vlna demokratizačných a národne emancipačných hnutí v pobaltských krajinách. Začiatky boli charakteristické hlavne historicky udávaným tempom protikladov dvoch stranických spektier. Procesy tzv. prestavby priniesli vysokú polarizáciu vo vnútri miestnych komunistických strán, čo sa dotklo aj Komunistickej strany Litvy (LKP). Už v polovici 80. rokov sa táto štiepila na ortodoxnú a proreformnú časť, kde práve reformisti získali v strane prevahu a väčšinu. V prvých fázach znovu obnovenia nezávislosti a zavádzania prvkov demokracie, v zásade spojené s prijatím novej Ústavy, sa determinovali dva hlavné prúdy politických strán – prúd podporujúci nezávislosť a na druhej strane prúd vystupujúci proti nezávislosti. Prvý prúd bol reprezentovaný v prevažnej miere reformným hnutím Sajūdis, ktorý po voľbách v roku 1990 prešiel obdobím kryštalizácie a nevyhnutelnej fragmentácie. Bol vlastne obdobou všeludových hnutí, podobne ako Verejnosť proti násiliu či Občanské fórum v Československu. Toto proreformné hnutie však zastrešovalo rôzne variácie politických prúdov, ktoré neboli ideovo homogénne. V rámci Sajūdisu figurovali predstavitelia protikomunistickej opozície ako aj reformní komunisti. Druhý prúd bol tvorený hlavne Komunistickou stranou Litvy a Komunistickou stranou Sovietskeho zväzu. Oslabenie pozície zákonodarného zboru bolo evidentné preskupovaním poslancov v rámci jednotlivých stranických prúdov a tiež zložením Koalície Sajūdis pred parlamentnými voľbami 1992. Táto koalícia bola pod vedením V. Landsbergisa a G. Vagnoriusa, tvorili ju predstavitelia a poslanci týchto politických zoskupení: Litovský Sajūdis, Litovská strana zelených, Litovský robotnícky zväz, Občianska charta, Zväz litovských politických väzňov a Sajūdis poľnohospodárov.⁸⁵ Sajūdis vo svojom volebnom programe deklaroval úplné vysporiadanie sa s komunistickou minulosťou a nástup vlny privatizácie spojené s budovaním sociálnych sietí a štruktúr. Volebný program sa tiež opieral o smerovanie zahraničnej politiky hlavne k baltským susedom a zároveň posilnenie postavenia Litvy v rámci medzinárodného systému. Už od začiatku sa Sajūdis vyjadroval pre integráciu so západnými politickými, ekonomickými a bezpečnostnými štruktúrami.⁸⁶ Blok Sajūdisu v prieskumoch figuroval ako najsilnejšie zoskupenie a v tesnom závесе bola Demokratická strana práce Litvy (LDDP); medzi týmito blokmi bol rozdiel len pol percenta voličských hlasov. Tento stav bol platný do začiatku roka

⁸⁵ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 97 – 98.

⁸⁶ Pozri tamtiež, s. 98.

1992, ale behom nasledujúcich mesiacov nastal zásadný zvrät vývoja preferencií a LDDP registrovala prudký rast voličov a jej popularita sa takmer zdvojnásobila. Preferencie dosiahli hodnotu 42,61 % do dátumu volieb v roku 1992. Potom nasledovalo krátke jednoročné obdobie stabilizácie a prepad.⁸⁷ Demokratická strana práce Litvy vo svojom volebnom programe predstavila zásadu nezávislosti Litvy a dobré susedské vzťahy s okolitými štátmi. V oblasti sociálnej presadzovala zaistenie sociálneho postavenia občanov do takej miery, aby boli garantované ich základné ľudské práva a slobody.⁸⁸

Ďalšou významnou politickou silou bola koalícia tvorená Kresťansko demokratickou stranou Litvy (LKDP), Demokratickou stranou Litvy (LDP) a Zväzom litovských politických väzňov a deportovaných (LPKTS). Prvá zmieňovaná sa objavila na politickej scéne už v roku 1989. Svojím názvom a hodnotovou tradíciou nadviazala na zoskupenie, ktoré pôvodne vzniklo už v roku 1917. V programe strany je kladený dôraz obzvlášť na ochranu a nedotknuteľnosť súkromného vlastníctva. Súčasťou programu bola aj úzka spolupráca štátu a cirkvi pri riešení najdôležitejších spoločenských a ekonomických problémov krajiny, s čím súvisela hlavne vôľa presadzovať zákon o zákaze interrupcií.⁸⁹ Demokratická strana Litvy sa hlásila k svojej predchodkyni z čias prvej Litovskej republiky, jej registrácia sa obnovila v roku 1989. Programovo sa blíži k odkazu kresťanských demokratov v otázkach súkromného vlastníctva a privatizácie. Podľa LDP je nutná vysoká právna záruka nezávislosti tlače a odborov, najmä z hľadiska nastoleného pluralitného politického prostredia v Litve. Zväz litovských politických väzňov a deportovaných je strana, ktorá vznikla až po transformácii a jej kandidátka podľa názvu pozostáva z bývalých politických väzňov a ľudí deportovaných do vyhnanstva v časoch ZSSR. Programové zameranie LPKTS spočíva v presadzovaní záujmov skupiny občanov, ktorí boli v minulosti za svoje politické postoje prenasledovaní. Kľúčovými pojmami sú tu hlavne dekomunizácia a budovanie sociálneho právneho štátu.

Sociálnodemokratická strana Litvy (LSDP) patrí k najstarším politickým stranám založeným v Litve, jej korene siahajú do roku 1896. V sovietskom období bola jej činnosť takmer úplne zakázaná a k obnoveniu aktivity došlo v roku 1989. Volebný program okrem základných sociálnodemokratických prvkov⁹⁰ zakotvuje zachovanie nezávislosti krajiny a tiež zrovnoprávnenie všetkých foriem vlastníctva.

⁸⁷ Pozri Valantiejus, A. (1996): Changes in identity: memory and forgetfulness, Party preferences in 1992 – 1994. In: Taljunaite M.: Changes of Identity of Modern Lithuania, Vilnius: Lithuanian Institute of Philosophy and Sociology, s. 95.

⁸⁸ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 98.

⁸⁹ Pozri tamtiež, s. 99.

⁹⁰ V tomto zmysle sa chápe hlavne ochrana ľudských práv a sociálny štát.

3.1 Voľby do Seimas⁹¹

Po parlamentných voľbách v roku 1990 nastala dezintegrácia Sajūdisu a postupom času sa systém politických strán čoraz viac fragmentoval a polarizoval. Reakciou Sajūdisu na volebný neúspech bola práve premena politického vedenia hnutia na politickú stranu, ktorá dostala názov Vlastenecký zväz – Litovskí konzervatívci (TS-LK). Od začiatku svojho pôsobenia sa vlastenci hlavne pod vplyvom svojho lídra, V. Landsbergisa, dostali do priamej konfrontačnej politiky voči vláde LDDP.

Od parlamentných volieb 1992 sa litovský stranický systém označuje ako multipartistický, silne fragmentovaný a polarizovaný.⁹² Naďalej si udržuje premenlivú tendenciu, čo je charakteristickou črtou väčšiny stredoeurópskych a východoeurópskych stranických systémov. Od obnovenia nezávislosti a uplatnenia multipartizmu sa vyznačuje striedaním ľavicových a pravicových síl pri moci.⁹³

Výrazný politický úspech Demokratickej strany práce Litvy vo voľbách v roku 1992 bol poznamenaný vysokou popularitou jej lídra, A. Brazauskasa, a taktiež neporovnateľným rastom voličských preferencií. K drivej porážke Koalície Sajūdisu došlo však aj v dôsledku hospodárskych problémov, ktoré sa začali prejavovať práve v období konania volieb. Konečné výsledky dvojkolových volieb konaných 25. októbra a 15. novembra 1992 odzrkadlili silné postavenie LDDP, keď toto politické zoskupenie získalo 73 mandátov, čo znamená, že v litovskom parlamente Brazauskasova strana dosiahla nadpolovičnú väčšinu. Koalícia Sajūdisu získala 30 mandátov. Po prvom zasadnutí novozvoleného parlamentu 25. novembra sa vytvorilo osem frakcií: frakcia demokratickej strany práce, kresťanských demokratov, občianskej charty, slobody⁹⁴, sociálnych demokratov, Sajūdisu, demokratickej strany, poľská frakcia.⁹⁵

Litovský parlament, podobne ako iné stredoeurópske a východoeurópske parlamenty v transformácii, zaznamenal v prvej polovici 90. rokov zvýšenú mieru presunov poslancov medzi jednotlivými politickými klubmi a stranami. Problémom naďalej zostala i slabá disciplinovanosť poslancov, najmä vládnej LDDP, čo malo neskôr za následok výrazný pokles voličských preferencií. Vnútorne rozdelená bola LDDP hlavne počas volebného

⁹¹ Pozri Príloha: Tabuľka č.3.

⁹² V parlamente sa vždy nachádzalo viac ako 10 politických strán. Pozri Kubát, M.: Politické a ústavné systémy zemí stredovýchodní Evropy, s. 193.

⁹³ Samotné rozdelenie na pravicu a ľavicu je založené hlavne na tradičnom socioekonomickom štiepení s ohľadom na postkomunistickú transformáciu a tiež so zreteľom na zahraničnopolitickú orientáciu Litvy.

⁹⁴ Do tejto frakcie patrili bývalí politickí väzni a vyhnanci.

⁹⁵ Pozri Dančák: *Pobaltí v transformaci*, s. 101.

obdobia, presnejšie medzi rokmi 1993 a 1994, keď sa vláda rozhodla pokračovať v nastolenej politike transformácie ekonomiky do klasického trhového mechanizmu podľa západného vzoru. Niektoré štúdie voličského správania ukazujú, že hlavnú zásluhu na úspechu LDDP mala hodnota politickej situácie počas sovietskeho režimu. Práve k víťaznej LDDP inklinovali tí voliči, ktorí sa počas sovietskej okupácie mali lepšie.⁹⁶

Víťazstvo Demokratickej strany práce Litvy vytvorilo priaznivé podmienky pre kandidatúru jej lídra A. Brazauskasa v prezidentských voľbách v roku 1993. Bol predstaviteľom silného reformného prúdu vo vtedajšej Komunistickej strane Litvy a zosobňoval v očiach verejnosti istú alternatívu oproti politike, ktorú realizovalo hnutie Sajūdisu.⁹⁷ Brazauskas v predchádzajúcich obdobiach dokázal, že je schopným politikom a vďaka kritike Sajūdisu sa javil ako vhodný kandidát s veľkými šancami na zvolenie. Prezidentskú kampaň založil na rétorike nastolenia kontinuity výsledkov parlamentných volieb a pochybností zo zvolenia opozičného kandidáta. Brazauskas tvrdil, že ak zvíťazí v prezidentských voľbách opozícia, nebude možné sa vyhnúť konfliktom medzi prezidentom, vládou a parlamentom; vyjadroval tiež obavy z predčasného ukončenia činnosti parlamentu. Keďže prezidentské voľby sa konali krátko po parlamentných, voličské spektrum bolo stále mobilizované hlavne na predstaviteľov LDDP a teda aj kandidáta tejto strany. Brazauskas sa počas prezidentskej kandidatúry neodosobnil od svojej strany, ale svoju nomináciu považoval za nutnosť a povinnosť, ktorú musí vykonať vo vzťahu k politickej opcii, ktorej je reprezentantom a preto vďaka voličom vkladal dôveru v túto politickú víziu.⁹⁸ Konečný výsledok prezidentských volieb potvrdil tendenciu smerovania štátnej politiky smerom doľava. A. Brazauskas vyhral voľby so ziskom 60 % a 25. februára 1993 zložil slávnostný sľub a stal sa prezidentom Litvy.

Vnútropolitická situácia sa po víťazstve Brazauskasa stabilizovala, keď predseda vlády aj prezident patrili k rovnakému straníckemu základu, aj keď z formálneho hľadiska prezident nemohol byť členom žiadnej politickej strany.

3.1.1 Parlamentné voľby 1996 a 2000

Programové obsahy jednotlivých politických strán sa dajú podľa B. Dančáka rozlíšiť do dvoch hlavných problémových skupín:

---

⁹⁶ Pozri Mulders – Jungerstam, S. (2006): Post-Communist EU Member States: parties and party systems, Published by Ashgate Publishing, Ltd., Hampshire, s. 77.

⁹⁷ Pozri Dančák: Pobaltí v transformaci, s. 101.

⁹⁸ Pozri tamtiež, s. 103.

1. jedná sa o otázky spojené s riadením štátu a jeho organizáciou
2. jedná sa o záležitosti súvisiacimi s hospodárstvom a finančnou politikou.⁹⁹

Z hľadiska problematiky stanovenej v prvom bode sa programy strán sústredili na nasledovné problémy:

- zníženie počtov úradníkov
- zníženie počtov ministrov
- reorganizácia práce vládneho aparátu
- zníženie počtov poslancov
- decentralizácia
- predĺženie kadencie miestnych zastupiteľstiev
- preskúmanie funkcie prezidenta
- zlepšenie prípravy a prijímanie zákonov.

Z programov relevantných politických strán tiež vyplývalo, že sa zhodovali v tom, že Seimas by mal mať výhradnú kompetenciu pri určovaní výšky a rozsahu daní. Väčšina strán sa vyjadřila aj pre čiastočné zníženie dane z pridanej hodnoty a odstránenie dane zo zisku u firiem. Skupina strán tvorená sociálnymi demokratmi, národnými, roľníkmi a kresťanskými demokratmi požadovali väčšiu účasť štátu na riadení ekonomiky. Na rozdiel od nich, Vlastenecký zväz, liberáli a Únia stredne požadovali trhové hospodárstvo bez zásahu štátu. Na základe programových vyhlásení, ktoré analyzoval B. Dančák sa dá konštatovať, že medzi litovskými stranami je istá zhoda, čo sa týka záležitosti rozšírenia funkcií centrálnej banky a celého bankového sektora.¹⁰⁰ Strany vo svojich programoch presadzovali, že privatizácia by mala sledovať nielen ekonomické, ale aj sociálne ciele. Kontrolou priebehu a rozsahu privatizovania by sa mala zaistiť transparentnosť vyhlasovaných tendrov a verejnosť by mala byť informovaná o konkrétnych privatizačných krokoch. Z privatizácie väčšina strán vylúčila strategické objekty a podniky, ako napríklad diaľnice, komunikačné systémy, energetické zdroje, letiská, atď.

Parlamentné voľby v roku 1996 sa konali v dvoch kolách, konkrétne 20. októbra a 10. novembra na podklade nového volebného zákona, kedy sa zmenilo minimálne kvórum pre strany pre účasť v parlamente – 5 % jednotlivé strany a 7 % koalície strán. O poslanecký mandát sa v konečnom dôsledku uchádzalo 1351 kandidátov. Oblíbenosť Demokratickej strany práce Litvy však v priebehu jej funkčného obdobia rapídne klesla a voličské preferencie sa posunuli výrazne smerom k pravici. Úspech konzervatívcov bol určený ich vlastnou

⁹⁹ Pozri tamtiež, s. 105.

¹⁰⁰ Pozri tamtiež, s. 105 – 111.

straníckou reorganizáciou, stabilnou voliškou základňou a jej rozšírenie o prvovoličov a nerozhodnutých voličov. Výsledky volieb teda priniesli povolebné jednania o zostavovaní vlády v taktovke konzervatívcov, ktorých líder, Gediminas Vagnorius, bol zvolený do funkcie premiéra. Voľby ukázali klesajúcu tendenciu záujmu litovskej verejnosti o politickú participáciu – volebná účasť sa znížila relatívne dramatickým spôsobom, keď klesla zo 75 % na 52% oprávnených voličov.¹⁰¹ V dôsledku volieb prezidenta republiky došlo k personálnemu oslabeniu ľavice na začiatku roku 1998. Medzi nestraníckym kandidátom na prezidenta, Valdasom Adamkusom, a lídrom konzervatívcov, Vytautasom Landsbergisom, dochádzalo k napätiam a to sa prenášalo aj do vládnej koalície. TS-LK bola obviňovaná z pokusov o určitú hegemonizáciu litovskej politiky a jej popularita začala na verejnosti klesať. Tieto skutočnosti sa prejavili na nestabilite vládnych koalícií pod vedením Vlasteneckého zväzu.¹⁰²

Parlamentné voľby v roku 2000 sa niesli v znamení víťaznej ľavicovej Sociálne - demokratickej koalície, ktorá pozostávala z Demokratickej strany práce Litvy a Litovskej sociálne - demokratickej strany. Po voľbách, v roku 2001, sa tieto strany zlúčili do Litovskej sociálne - demokratickej strany (LSDP).¹⁰³ Aj napriek svojmu víťazstvu sa sociálni demokrati nepodieľali na zostavovaní vládneho kabinetu, pretože najskôr vznikla vládna koalícia centristických strán, nazývaná Koalícia novej politiky, v niektorých publikáciách uvádzaná ako Nová koalícia¹⁰⁴ a zostavila vládu vedenú Rolandasom Paksasom. Až po rozpade tejto koalície sa predsedom vlády stal A. Brazauskas, ktorý vytvoril vládnu koalíciu zložený hlavne z predstaviteľov sociálnej demokracie a Novej únie.¹⁰⁵ Najväčším fenoménom volieb v roku 2000 bola volatilita, čiže hodnota voliškovej stability.¹⁰⁶ Tradičné parlamentné strany ako napríklad Vlastenecký zväz – litovskí konzervatívci, kresťanskí demokrati a Únia strediu stratili oproti roku 1996 20%, 7%, resp. 5.4% voliškovej podpory.¹⁰⁷ Ďalším dvom stranám sa ani nepodarilo prekročiť volebný prah 5%. Voľby v roku 2000 sú teda poznamenané poklesom voliškovej základne dovtedy úspešných parlamentných strán, vznikom nových politických zoskupení a nestálym elektorátom.

---

¹⁰¹ Pozri Hloušek, V. (2005): *Litva*. In Strmiska M. (ed.): *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, s. 561.

¹⁰² Pozri tamtiež, s. 562

¹⁰³ Pozri Kubát: *Politické a ústavní systémy*, s. 193.

¹⁰⁴ Pozri tamtiež, s. 193.

¹⁰⁵ Stalo sa tak v podstate až 5. júna 2001.

¹⁰⁶ Pozri Novagrockienė, J. (2001): *Elections to the Seimas 2000: Party Evolution or Its Transformation?* In: *Lithuanian Political Science Yearbook 2000*, Vilnius, s. 142.

¹⁰⁷ Pozri tamtiež, s. 142.

3.1.2 Parlamentné voľby 2004

Zatiaľ posledné parlamentné voľby v Litve sa konali 10. a 24. októbra 2004.¹⁰⁸ V týchto voľbách kandidovalo 15 politických strán a volebných koalícií. Víťaznou stranou sa stala novovytvorená populisticky orientovaná Strana práce (DP), ktorá vznikla len rok pred konaním volieb. V druhom kole získali parlamentné zastúpenie koalícia sociálnych demokratov a poslancov Novej únie vedení A. Brazauskasom, resp. A. Palauskasom, ďalej tiež kandidátka konzervatívcov s pripojením viacerých menších strán, koalícia vedená novou Paksasovou formáciou Strana liberálnych demokratov (LDP), Litovská únia stredu (LCS) a strana veteránky litovskej politiky Kazimiry Prunskieneovej, Zväz roľníckej a novej demokratickej strany (LVP a NDP).¹⁰⁹ V decembri 2004 sa pod vedením Brazauskasa zostavila nová koaličná vláda za účasti ľavicových a centristických politických formácií LSDP, NS, DP a VNDP.¹¹⁰

V posledných obdobiach sa v litovskom straníckom systéme prejavila tzv. personifikácia politiky. Väčšia časť politických strán, ktoré figurovali, resp. figurujú v litovskom parlamente postavila svoj úspech na osobnosti svojich charizmatických lídrov. Napríklad Nová únia – sociálni liberáli (NS) si vybudovala svoje postavenie prostredníctvom Arturasa Palauskasa, ktorý bol jednak úspešným kandidátom pre prezidentské voľby a zároveň stálou postavou na litovskej politickej scéne. O úspechu Algirdasa Brazauskasa bolo v tejto súvislosti pojednávané vyššie. Prostredníctvom svojej osobnosti a schopnosti udržať pod kontrolou vnútropolitické vzťahy dokázal mobilizovať svojich voličských sympatizantov aj pre úspešnú prezidentskú kandidatúru.

3.2 Politické strany

Stranícky systém Litvy prešiel na prelome 20. a 21. storočia určitou rekonštrukciou, ktorá znamenala úpadok parlamentnej relevancie niektorých strán a naopak vznik nových formácií.¹¹¹ Charakterizujúcou črtou je okrem prílišnej fragmentovanosti straníckeho spektra aj kreovanie nových politických zoskupení, ktoré sa relatívne dobre ideologicky aj programovo vyprofilovali a ich zaradenie na ľavicu či pravicu nie je problematické. Výnimku pre toto škatuľkovanie predstavujú populistické strany.

¹⁰⁸ Pozri Príloha: Tabuľka č.4.

¹⁰⁹ Pozri Hloušek: *Litva*, s. 551.

¹¹⁰ Pozri tamtiež, s. 552.

¹¹¹ Pozri tamtiež, s. 569-570.

Litovská sociálně demokratická strana (LSDP)

Vznikla v roku 2001 zlúčením Demokratickej strany práce Litvy (LDDP) a Litovskej sociálne - demokratickej strany (LSDP). Korene LDDP siahajú k reformnému krídlu Komunistickej strany Litvy, samostatne bola strana zaregistrovaná v roku 1990. Oproti LDDP je sociálne - demokratická strana historickou, pretože vznikla už v roku 1896 a obnovená bola na konci roka 1989. Ideovo vymedzená vzišla z antikomunistického bloku. LSDP súperila v prvej polovici 90. rokov s LDDP o potenciálnych ľavicovo orientovaných voličov, čo sa v konečnom dôsledku prejavilo blokádou LDDP pre vstup do Socialistickej internacionály.¹¹² LDDP bola i napriek svojej jasnej komunistickej minulosti úspešnejšou stranou pri voľbách, vo volebnom období 1992-1996 dokonca vládla, avšak LSDP sa vládnu stranou nikdy nestala. Až po zlúčení oboch strán pod vedením vplyvnej osobnosti litovskej politiky, A. Brazauskasa, sa vytvorila nová koaličná vláda LSDP a Novej únie. V súčasnosti LSDP predstavuje stranu s jasne vyprofilovaným programom sociálne - demokratickej orientácie. Medzi hlavné politické ciele patrí: silný sociálny štát, sociálne – trhová ekonomika s dôrazom na aktívnu úlohu štátu pri poskytovaní starostlivosti o najchudobnejšie vrstvy obyvateľov, pri tvorbe nových pracovných miest a zaisťovanie rovnomerného rastu životnej úrovne všetkých vrstiev obyvateľstva. Čo sa týka medzinárodnej a zahraničnej orientácie, LSDP sa jasne vyslovuje za členstvo v NATO a EÚ, tento postoj je zhodný s prioritami pôvodných strán.

Strana práce (DP)

Patrí medzi najmladšie politické zoskupenia v litovskom parlamente, bola založená v roku 2003. Aj napriek neskorej registrácii, prieskumy verejnej mienky ukazovali dobrú prognózu podpory voličov pre parlamentné voľby 2004. Strana predstavuje populistický štýl politiky a voliči sa tiež viažu na hlavného predstaviteľa strany, podnikateľa Viktora Uspaskicha, ktorý združuje voličov protestujúcich proti pravicovým stranám a na druhú stranu neboli spokojní s vládou Brazauskasa.¹¹³ Strana si v priebehu roka 2004 vytvorila svoju organizačnú sieť a vybudovala základňu cca 5 tisíc voličov. Program Strany práce by sa dal zhrnúť ako kombinácia pravo-ľavých prvkov, stavajúc na kritike existujúcich politických strán. Ako najzaujímavejší bod programu by sa dala uviesť požiadavka na zmenu volebného systému do parlamentu na plne väčšinový systém. Program tiež kladie dôraz na sociálne - trhový model ekonomiky a oslobodenie osôb od nadmerného zdaňovania. Strana práce sa

---

¹¹² Pozri tamtiež, s. 565.

¹¹³ Pozri tamtiež, s. 565.

nedá zaškatuľkovať k ľavicovej alebo pravicovej orientácii, základný politický štýl je v zásade populizmus.

Vlastenecký zväz – Litovskí konzervatívci (TS-LK)

TS-LK bol založený 1. mája 1993 skupinou politikov priamo nadväzujúcich na reformné hnutie Sajūdis a lídrom sa stal V. Landsbergis. Strana sa vyprofilovala ako konzervatívna antikomunistická formácia. Zväz dokázal uspieť vo voľbách v roku 1996 a stal sa hlavným zoskupením vládnej koalície, ale od parlamentných volieb 2000, ktoré boli charakteristické prepadom voličských preferencií sa zaradil do pravicovej opozície. Program TS-LK je stabilný, základ tvoria klasické konzervatívne východiská, presadzuje slobodu jednotlivca, nezávislosť občanov na štáte a súkromné vlastníctvo ako základ bohatstva národa.¹¹⁴ Strana sa taktiež orientuje na spoluprácu so západnými pravicovými stranami a predstavuje stabilný politický subjekt na litovskej straníckej pôde.

Nová únia (sociálni liberáli) – (NS)

Patrí medzi novšie vyprofilované strany, dátum vzniku je 25. apríl 1998 a vznik sa viaže s úspechom A. Palauskasa v prezidentských voľbách 1998.¹¹⁵ Parlamentný úspech dosiahli vo voľbách 2000, keď získali 28 mandátov. Stali sa súčasťou vládnej koalície a po rozpade centristického zoskupenia strán tzv. Novej koalície začali spolupracovať so sociálnymi demokratmi a vytvorili s nimi koaličnú vládu.¹¹⁶ Programovo je Nová únia vymedzená ako sociálne - liberálna formácia ľavého stredu.¹¹⁷ Perspektívy strany do budúcnosti sú čiastočne závislé na tom, či sa podarí namiesto málo súrodej koalície rôznych politických a čiastkových záujmov vytvoriť stranu s pevnou organizačnou štruktúrou. Strana disponuje voličskou základňou cca 5000 voličov. NS podporuje ekonomické reformy ako sú dane, rozpočet a iné; kladie však dôraz, aby tieto boli aplikované s opatreniami a balíčkami istôt, aby sa zabránilo prudkému poklesu životnej úrovne.

Litovská únia stredu (LCS)

Strana sa vyvodzuje z Litovského hnutia stredu a bola založená 5. júna 1993. Od volieb v roku 1992 si vďaka jedno mandátovým volebným obvodom udržuje parlamentné zastúpenie. Len v roku 1996 sa jej podarilo prekročiť 5 % volebnú klauzulu v pomerne

¹¹⁴ Pozri Kubát: *Politické a ústavné systémy*, s. 195.

¹¹⁵ A. Palauskas vyhral prvé kolo volieb, v druhom kole však tesne prehral s V. Adamkusom.

¹¹⁶ Pozri Kubát: *Politické a ústavné systémy zemí*, s. 195.

¹¹⁷ Pozri Hloušek: *Litva*, s. 566.

volenej časti parlamentu. LCS je liberálna strana pravého streda, avšak po úspechoch v priebehu deväťdesiatich rokov si poškodila svoje relevantné postavenie hlavne účasťou vo vláde a vládnu spoluprácou s pravicovými stranami po voľbách v roku 1996. Strana bola súčasťou vlád G. Vagnoriusa a R. Paksasa v rokoch 1998-1999. Táto liberálna strana kladie dôraz, ktorý je zakotvený aj v programovom vyhlásení, na slobodu jednotlivca a fungujúcu trhovú ekonomiku. Strana je svojou orientáciou blízka súčasnému prezidentovi Litvy V. Adamkusovi.

Strana liberálnych demokratov (LDP)

Aj keď sa v deväťdesiatich rokoch strana nejavila ako relevantný stranický subjekt, patrí LDP k tradičným prvkom litovského stranického systému.¹¹⁸ Vznikla 25. novembra 1990 ako Litovská liberálna únia (LLS) a prvýkrát sa do parlamentu dostala po voľbách 1996 a obsadila jeden mandát. Dá sa preto hovoriť o politickom živorení, pretože vzostup prišiel až príchodom bývalých poslancov TS-LK na čele s R. Paksasom. Paksas stranu transformoval pred voľbami v roku 2000 na stranu jedného charizmatického vodcu a vo voľbách získala druhé miesto a vytvorila koalíčnú vládu so stranami tzv. Novej koalície. Po rozpade Paksasovej vlády odišla strana do opozície, neskôr sa strana rozštiepila na menšinovú LLS a novú formáciu, ktorú personálne obsadil práve Paksas a bola zaregistrovaná v roku 2002 ako Strana liberálnych demokratov – LDP. Toto pravo-stredové politické zoskupenie sa opiera o stanovenie štátu ako silného, ale čiastočne obmedzeného politického aktéra s jasne vymedzenými právomocami a funkciami. Čo sa týka zahraničnej politiky, evidentná podpora bola kladená na pred vstupové rokovania s EÚ a tiež členstvo v NATO. Dnešná priorita v zahraničnej politike je stanovená na dobré susedské vzťahy s Lotyšskom a Estónskom a posilnenie vzťahov s Poľskom. Líder strany, R. Paksas, bol v roku 2003 zvolený za prezidenta a následne odvolaný pre špekulácie o prepojení s podsvetím¹¹⁹, napriek tomu dokázal v parlamentných voľbách s novo pojatým volebným zoskupením Za poriadok a spravodlivosť získať 9 mandátov v pomerne volenej časti parlamentu.¹²⁰

Litovskí kresťanskí demokrati (LKD)

Strana vznikla 12. mája 2001 zlúčením Litovskej kresťanskodemokratickej strany (LKDP) a Kresťanskodemokratickej únie (KDS). LKDP existovala od roku 1989

---

¹¹⁸ Pozri tamtiež, s. 567

¹¹⁹ O tejto téme je pojednávané v inej časti práce.

¹²⁰ Pozri Hloušek: *Litva*, s. 567.

a nadväzovala na činnosť medzivojnových kresťanskodemokratických zoskupení. Od roku 1992 bola nepretržite zastúpená v litovskom parlamente, vo volebnom období 1996 – 2000 bola súčasťou vládnej koalície. V nasledujúcich parlamentných voľbách zaznamenala strana prepad voličských preferencií, keď získala len dva mandáty.¹²¹ KDS vznikla ako pokus o vytvorenie modernejšej kresťanskodemokraticky orientovanej strany v roku 1996. Dostala sa do parlamentu dvakrát (1996 a 2000), avšak strana získala len po jednom mandáte. Zlúčenie oboch subjektov bolo do veľkej miery snahou o prekonanie kríz obidvoch zoskupení. LKD disponuje klasickým kresťanskodemokratickým programom podľa vzoru západoeurópskych kresťanskodemokratických strán. Dôraz je kladený hlavne na ľudskú bytosť, rodinné hodnoty, prirodzenú solidaritu a subsidiaritu.¹²² Strana vo svojom programe tiež presadzuje úzku spoluprácu štátu a cirkvi.

Od konca deväťdesiatych rokov môžeme pozorovať určité smerovanie k personalizácii litovskej politiky a stranického systému. Tento fakt neprináša vo svojej podstate vznik programovo nevyprofilovaných a čisto populistických politických zoskupení, ale teoreticky hrozí degenerovanosť politického súperenia. Podľa Víta Hlouška je taktiež nezdravou tendenciou litovského stranicko-politického systému pretrvávajúca vysoká voličská volatilita.¹²³

Záver

Z hľadiska delby moci v štáte, parlamentná forma vlády predstavuje vládu ako najvyšší výkonný orgán v krajine. Parlamentná forma vlády je založená na klasickom princípe, že kreovanie a funkčnosť vlády je závislé na podpore zákonodarného zboru, teda parlamentu. V parlamentnej forme vlády dochádza k zodpovednosti vlády voči parlamentu, resp. orgán výkonnej moci sa zodpovedá zákonodarnému orgánu. Z tejto závislosti vyplýva tiež právo parlamentu vysloviť kedykoľvek nedôveru vláde.¹²⁴ Tento stav je platný hlavne v teoretickej rovine, nakoľko najvyšší predstavitelia strán sú často prítomní práve vo vláde a nie v parlamente.

¹²¹ Pozri Kubát: *Politické a ústavné systémy zemí*, s. 194.

¹²² Pozri Ramonaitė, A. (2006): *The Development of the Lithuanian Party System: From Stability to Perturbation In Mulders – Jungerstam, S.: Post-Communist EU Member States: parties and party systems*, Published by Ashgate Publishing, Ltd., Hampshire, s. 70.

¹²³ Pozri Hloušek: *Litva*, s. 570.

¹²⁴ Pozri Horváth, P. (2005): *Úvod do porovnávacej politológie*. In: Tóth, R. a kol.: *Úvod do politických vied*, Bratislava: Smaragd, s. 78.

Základné znaky parlamentnej formy vlády sú nasledujúce: hlavu štátu predstavuje monarcha, resp. prezident, volený parlament má zákonodarnú moc a vykonáva kontrolu nad mocou výkonnou, hlava štátu nemá politickú zodpovednosť, hlava štátu môže za určitých stanovených podmienok vstupovať do sporov medzi vládou a parlamentom a pôsobiť tak ako arbiter.¹²⁵

Politológ Peter Horváth vo svojej práci Úvod do porovnávacej politológie analyzuje, že „klasická delba moci „vláda – parlament“ súvisí so vzťahom „koalícia – opozícia“.¹²⁶ To znamená, že v rámci demokraticky usporiadanej formy vlády je reálna možnosť, že opozícia môže prevziať vládu na základe výsledkov najbližších parlamentných volieb.

Najvyšším zákonodarným a zastupiteľským zborom je parlament.¹²⁷ Tento politický orgán môže mať rôzne lingvistické variácie, napríklad Litovský parlament sa nazýva Seimas, v slovenskom preklade Snem.

Litovský politický systém je formálne postavený na princípoch parlamentarizmu, kde podobne ako v iných európskych parlamentných demokraciách dochádza k zmenám postavenia pozície parlamentu a oslabeniu vplyvu na podobu prejednávanych zákonov, ďalej k oslabeniu kontrolných funkcií a dochádza k presunu ťažiska moci na vrcholný orgán výkonnej moci a na jednotlivé správne orgány.¹²⁸

V praxi sa však typ politického systému v Litve približuje poloprezidentskému spôsobu vládnutia, keďže prezidentovo postavenie je voči parlamentnej forme vlády posilnené v tom zmysle, že disponuje určitými mocenskými nástrojmi zakotvenými v Ústave. Prezident Litvy teda z kompetenčného hľadiska patrí medzi silnejšie hlavy štátu oproti iným európskym parlamentným demokraciám. Jeho postavenie sa najvýraznejšie prejavuje podľa článku 92 Ústavy, ktorý hovorí, že vláda je povinná odstúpiť a opätovne žiadať parlament o vyslovenie dôvery po konaní prezidentských volieb.

Zaujímavosťou v politickom systéme Litvy je skutočnosť, že do prijatia demokratickej Ústavy v roku 1992, teda do znovu zavedenia funkcie prezidenta, spadali kompetencie hlavy štátu na predsedu parlamentu. Zákonodarný zbor mal teda výrazne posilnené právomoci voči výkonnej moci. Parlament si však aj dodnes zachoval určité postavenie voči prezidentovi, kedy pri formovaní vlády musí prezident prihliadať na zloženie parlamentu a taktiež podstatná časť úradníkov môže byť vymenovaná len so súhlasom Seimu.

---

¹²⁵ Pozri tamtiež, s. 78-79.

¹²⁶ Tamtiež, s. 79.

¹²⁷ Pozri tamtiež, s. 81.

¹²⁸ Pozri Palovský, T. (2003): Postavení Národní rady Slovenské republiky v politickém systému Slovenska. In: Středoevropské politické studie, č.1, roč. V, s. 9.

V práci som sa snažil v teoretickej rovine predstaviť vývoj, vplyv a postavenie parlamentu v politickom systéme. Seimas prešiel podobným historickým vývojom ako Národná Rada Slovenskej republiky, čiže v prvých fázach svojej existencie nebol jednoznačnou dominujúcou politickou silou na území, ktoré mal reprezentovať. Podobne ako na Slovensku, aj v Litve bol parlament spočiatku len parciálnym orgánom v rámci spoločného Poľsko-litovského štátu. Jednoznačne sa však stihol vymaniť spod vplyvu moci panovníka a stal sa nezávislým politickým činiteľom.

Rozhodujúcim determinantom pre zloženie a fungovanie parlamentu sú politické strany a ich lídri. Od parlamentných volieb v roku 2000 sa stranický systém v Litve transformoval do podoby tzv. umierneného multipartizmu.¹²⁹ Stranícke formácie nie sú jednoznačne vyprofilované, vznikajú viaceré nové zoskupenia založené na zásade populizmu a charizmatického lídra, tradiční stranícki aktéri sa zlučujú do volebných koalícií. Doteraz posledné parlamentné voľby v roku 2004 potvrdili úspešnosť týchto politických aktérov, keď populistická Strana práce voľby vyhrala a kandidátka Rolandasa Paksasa zaznamenala úspešný volebný zisk.

Domnievam sa, že nastávajúce parlamentné voľby potvrdia tendenciu vysokej fragmentovanosti, kde aj relatívne malé strany dokážu vďaka zmiešanému volebnému systému zmeniť výslednú podobu a zostavenie parlamentu. Litovský politický systém je v posledných volebných obdobiach charakteristický nestabilnou vládou, častými príčinami sú korupčné aféry. V roku 2006 najprv odstúpila vládna Nová únia a neskôr Strana práce z koalície pre vyšetrovanie z údajnej korupcie, odstúpil taktiež premiér A. Brazauskas a vláda stratila väčšinu v parlamente. Podľa platných litovských zákonov pri podaní demisie premiéra musí odstúpiť celá vláda. Parlamentné hlasovanie dosadilo do premiérskeho kresla sociálneho demokrata Gediminasa Kirkilasa. Nevylučujem tiež predčasné voľby, ktoré by ďalšia vládna kríza mohla vyvolať.

V práci som si dal za cieľ objasniť, aké mechanizmy vplývajú na postavenie parlamentu v krajine, ktorá prešla obdobným vývojom ako Slovenská republika; charakterizovať tiež vzťahy medzi mocou výkonnou a zákonodarnou a v neposlednom rade zloženie parlamentu a jeho vplyv na politické rozhodovanie.

---

¹²⁹ Hloušek: *Litva*, s. 570.

Zoznam použitej literatúry

- Bell, I. (2004): *Central and South-Eastern Europe*. Routledge, London.
- Butterwick, R. (2001): *The Polish-Lithuanian Monarchy in European Context C. 1500-1795*. New York: Palgrave.
- Constitution of the Republic of Lithuania (1993): approved by the citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum on 25 Oct., 1992, Vilnius: Publishing House of the Seimas.
- Dahl, R. (1956): *A Preface to Democratic Theory*. University of Chicago Press.
- Dančák, B., Pospíšil, I., Rakovský, A. (1999): *Pobaltí v transformaci: politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hidden, J., Salmon, P. (1994): *The Baltic Nations and Europe: Estonia, Latvia and Lithuania in the Twentieth Century*. Essex: Longman Group Limited.
- Hloušek, V. (2000): *Stranický systém Litvy v letech 1996-2000 a problematika kontinuity jeho vývoje*. In: *Středoevropské politické studie*, č.4, roč. II, Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy Univerzity.
- Hloušek, V. 2002): *Stranické systémy pobaltských států v první fázi demokratické politiky*. In: *Středoevropské politické studie*, č.1, roč. IV, Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy Univerzity.
- Horváth, P. (2005): *Úvod do porovnávej politológie*. In: Tóth, R. a kol.: *Úvod do politických vied*, Bratislava: Smaragd.
- Kancelária Seimu Litovskej republiky (2007). Online verzia dokumentu: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=110&p_b=3800&p_k=1.
- Krupavičius, A.: *The Post-communist Transition and Institutionalization of Lithuania's Parties*. In: *Political Studies*, roč. 46, č. 3, s. 465-491.
- Kubát, M. a kolektiv (2004): *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Lithuania's political system: online verzia: <http://vingis.sc-uni.ktu.lt/rinkimai/polsist.htm>.
- Litovská Ústredná volebná komisia, dáta k parlamentným voľbám v roku 1996: <http://www.lrs.lt/rinkimai/seim96/index.html>
- Lukošaitis, A. (2001): *Parliament and Parliamentarianism in Lithuania: 1918-1940 and 1990-1997*. In: Krupavičius, A.: *Lithuania's Seimas Election 1996: the Third Turnover: Analyses, Documents and Data*, Berlin p. 19-52.

- Lukošaitis, A. (2001): *The Context of Parliamentary Elections 2000: the Experience and Perspectives of Coalition Politics in Lithuania*. In: Lithuanian Political Science Yearbook 2000. Vilnius p. 151-176.
- Mulders – Jungerstam, S. (2006): *Post-Communist EU Member States: Parties and party systems*. Published by Ashgate Publishing, Ltd., Hampshire.
- Novagrockienė, J. (2001): *Elections to the Seimas 2000: Party Evolution or Its Transformation?* In: Lithuanian Political Science Yearbook 2000. Vilnius, s. 138-150.
- Palovský, T. (2003): *Postavení Národní rady Slovenské republiky v politickém systému Slovenska*. In: Středoevropské politické studie, č.1, roč. V.
- Ramonaitė, A. (2006): *The Development of the Lithuanian Party System: From Stability to Perturbation*. In: Mulders – Jungerstam S.: *Post-Communist EU Member States: parties and party systems*, Published by Ashgate Publishing, Ltd., Hampshire.
- Řiháková, Z. (2007): *Prezident v politickém systému Litvy: oscilace mezi parlamentarismem a semiprezidencialismem*. In: Středoevropské politické studie, Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, roč. IX, č.1.
- Stone, D. (2001): *The Polish-Lithuanian State, 1386-1795*. Published by University of Washington Press.
- Strmiska, M. (2005): *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál.
- Szostakowski, J. (1992): *Jak kształtowano okregi wyborcze?* In: Kurier Wilenski, 8.8.1992.
- Švec, L., Macura, V., Štol, P. (1996): *Dějiny pobaltských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Valantiejus, A. (1996): *Changes in identity: Memory and forgetfulness, Party preferences in 1992 – 1994*. In: Taljunaite, M.: *Changes of Identity of Modern Lithuania*, Vilnius: Lithuanian Institute of Philosophy and Sociology.
- Vardys, V. S.: *Die Entwicklung der Republik Litauen*. In: Meissner B.: *Die Baltische Nationen. Estland, Lettland, Litauen*. Köln: Markus Verlag, s. 75-87.

Prehľad použitých značiek

DF – Federácia práce

DP – Strana práce

KDS – Kresťansko demokratická únia

LCS – Litovská únia stredú

LDDP – Litovská demokratická strana práce

LDP – Strana liberálnych demokratov

LKD – Litovskí kresťanskí demokrati

LKDP – Litovská kresťansko demokratická strana

LKP – Litovská komunistická strana

LLRA – Volebná akcia litovských Poliakov

LLS – Litovská liberálna únia

LNPL – Litovská národná strana „Mladá Litva“

LPKTS – Zväz politických väzňov a deportovaných osôb

LRS – Únia Rusov v Litve

LSDP – Litovská sociálne demokratická strana

LTS – Litovský zväz nacionalistov

LŪS – Poľnohospodárska strana Litvy

LVLS – Roľnícka ľudová únia Litvy

LVP – Litovská roľnícka strana

NDP – Nová demokratická strana

NS – Nová únia (sociálni liberáli)

OMON – Otryad Militsii Osobogo Naznacheniya – Špeciálne jednotky milície

Santara – Strana konsenzu

TPP – Strana národného pokroku

TS-LK – Vlastenecký zväz – Litovskí konzervatívci

ÚV KSSZ – Ústredný výbor Komunistickej strany Sovietskeho zväzu

ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík

Príloha

Tabuľka č. 1: Výsledky volieb do medzivojnového Seimas 1920 – 1940 (počet mandátov)

<u>Politické zoskupenie</u>	<u>Ustanovujúci Seimas</u> <u>15.5.1920 – 6.10.1922</u>	<u>I. Seimas</u> <u>13.11.1922 – 12.3.1923</u>	<u>II. Seimas</u> <u>5.6.1923 – 15.4.1926</u>	<u>III. Seimas</u> <u>2.6.1926 – 12.4.1927</u>	<u>IV. Seimas</u> <u>1.9.1936 – 1.7.1940</u>
<i>LKDP (bloky LKDP)</i>	59	15	14	14	-
<i>LVLS (bloky LVLS)</i>	28	20	16	22	-
<i>LSDP</i>	12	10	8	15	-
<i>LŪS</i>	-	12	14	11	-
<i>DF</i>	-	11	12	5	-
<i>TPP</i>	0	0	0	-	-
<i>Santara</i>	0	0	1	2	-
<i>LTS</i>	-	-	-	3	42
<i>LNPJL</i>	-	-	-	-	7
<i>Národnostné menšiny</i>	11	5	14	8	-
<i>Robotnícke zoskupenia (komunisti)</i>	-	5	0	-	-
<i>nezávislí</i>	2	0	6	5	0
Spolu	112	78	85	85	49

Zdroj: Krupavičius, A.: *Seimo rinkimai '96. Trečiasis „atmetimas“*, Tvermė, Vilnius 1988, s. 326.

Tabuľka č. 2: Úspešnosť jednotlivých blokov v Litve v rokoch 1920 – 1926 (v %)

Blok	1920	1922	1923	1926
Komunistický	0	3,8	0	0
Sociálnodemokratický	11,6	14,1	10,3	17,6
Agrárny	25,9	26,9	20,5	28,2
Kresťansko-demokratický	52,7	48,7	51,3	35,3
Nacionalistický	0	0	0	3,5
Národnostné menšiny	9,8	6,4	17,9	15,3

Zdroj: Krupavičius A.: *The Post-communist Transition and Institutionalization of Lithuania's Parties*. In: *Political Studies*, roč. 46, č. 3, s. 466.

Tabuľka č. 3: Výsledky volieb do Seimas v rokoch 1992 – 2000

Politické zoskupenie	Voľby 1992		Voľby 1996		Voľby 2000	
	% hlasov	mandáty	% hlasov	mandáty	% hlasov	mandáty
LDDP	42,6	73	9,5	12	31,1	26
LSDP	6,1	8	6,6	12		19
LRS	-	-	-	-		3
NDP	-	-	-	-		3
TS-LK	-	-	29,8	70	8,6	9
LKDP	12,9	9	12,1	16	3,1	2
LPKTS		5	1,5	1	-	-
LDP		4	2,1	2	-	-
LTS	2	4		1	0,9	0
LCS	2,5	2	8,2	13	-	2
LLS	2,1	4	-	-	-	-
LLRA	-	-	3	2	2	2
Sajūdis	20,6	30	-	-	-	-
LLS	1,5	0	1,8	1	17,3	33
NS	-	-	-	-	19,6	28
KDS	-	-	3,1	1	4,2	1
LVP	-	-	1,7	1	4,1	4
Ostatní	-	1	-	2	-	6
Nezávislí	-	1	-	3	-	3
Neobsadené	-	-	-	4	-	-

Pozn.: Percentuálny údaj znamená hlasy získané v proporčnej časti volieb. Absolútny údaj znamená všetky získané mandáty.

Zdroj: Kubát, M.: *Politické a ústavné systémy zemí stredovýchodní Evropy*, s. 197.

Tabuľka č. 4: Výsledky volieb do Seimas v roku 2004

<u>Politické zoskupenie</u>	<u>% hlasov</u>	<u>Získané mandáty</u>
Strana práce DP	28,44	22
Koalícia LSDP a NS	20,65	16
Vlastenecký zväz TS-LK	14,75	11
Koalícia R. Paksasa „Za poriadok a spravodlivosť“	11,36	9
Litovská únia stredu LCS	9,19	7
Koalícia LVP a NDP	6,60	5
Spolu		70

Pozn.: Výsledky zodpovedajú proporčnej časti volieb.

Zdroj: Hloušek, V.: *Litva*, s. 571; *Elections to the Seimas of the Republic of Lithuania '2004*, online verzia: http://www3.lrs.lt/rinkimai/2004/seimas/rezultatai/rez_e_20.htm (12.6.2007).